

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра кримінального права та кримінології

Факультет № 6

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
навчальної дисципліни НАПРЯМИ РОЗВИТКУ НАУКИ КРИМІНОЛОГІЇ
вибіркових компонент
освітньої програми третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Спеціальність - 081 Право (правозастосування)

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 2023р. №

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол № від 2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 2023р. №

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального права та кримінології
(протокол №7 від 28 серпня 2023 р.)

Розробник: доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету
№6 ХНУВС, к.ю.н., доцент Канібер Ю.М

Рецензенти:

1. В.о.завідувача кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Рибалко Г.С.
2. Доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент Шевчук Т.А.

1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни							Вид контролю
	Всього	з них:						
		лекцій	Семінарські заняття		Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр №3								
Тема № 1. Напрями формування сучасних концепцій змісту та видів наукового кримінологічного знання	10	2	2	-	-	6		
Тема № 2. Напрями розвитку теорії злочинності	10	2	2		-	6		
Тема № 3. Напрями вдосконалення теорії детермінація злочинності	10	2	2	-	-	6		
Тема № 4. Напрями розвитку теорії особи злочинця.	10	2	2	-	-	6		
Тема № 5. Напрями дослідження детермінаційного комплексу окремого злочину та механізму індивідуальної злочинної поведінки	5	2	2	-	-	1		
Тема № 6. Напрями розвитку методологія та методик кримінологічних досліджень	5	2	2	-	-	1		
Тема № 7. Напрями удосконалення механізму протидії та запобігання злочинності	10	2	4		-	4		
Тема № 8. Наукові дослідження кримінологічних характеристик та профілактики фонових	5	2	2			1		

явищ злочинності .								
Тема № 9. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання агресивно-насиленій злочинності	5		2	-	-	3		
Тема № 10. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання загально-кримінальній корисливій злочинності	5		2	-	-	3		
Тема № 11. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання професійній, організованій та рецидивній злочинності	5		2	-	-	3		
Тема № 12. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання злочинам економічної спрямованості	5		2	-	-	3		
Тема № 13. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та протидії злочинності неповнолітніх	5		2	-	-	3		
Всього за семестр:	90	16	28			46		Екзамен

1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин відведених на вивчення навчальної дисципліни							Вид контролю
	Всього	з них:						
		лекції	Семінарські заняття		Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр №3								
Тема № 1. Напрями формування сучасних концепцій змісту та видів наукового	10	2	2	-	-	6		

кримінологічного знання								
Тема № 2. Напрями розвитку теорії злочинності	10	2	2	-	-	6		
Тема № 3. Напрями вдосконалення теорії детермінація злочинності.	10	-	2	-	-	8		
Тема № 4. Напрями розвитку теорії особи злочинця.	10	2	2	-	-	6		
Тема № 5. Напрями дослідження детермінаційного комплексу окремого злочину та механізму індивідуальної злочинної поведінки	5	-	-	-	-	5		
Тема № 6. Напрями розвитку методологія та методик кримінологічних досліджень	5	-	-	-	-	5		
Тема № 7. Напрями удосконалення механізму протидії та запобігання злочинності.	10	2	2	-	-	6		
Тема № 8. Наукові дослідження кримінологічних характеристик та профілактики фонових явищ злочинності .	5	-	-	-	-	5		
Тема № 9. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання агресивно-насильницькій злочинності	5	-	-	-	-	5		
Тема № 10. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання загально-кримінальній корисливій злочинності	5	-	-	-	-	5		
Тема № 11. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання професійній, організованій та рецидивній злочинності	5	-	-	-	-	5		
Тема № 12. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання злочинам	5	-	-	-	-	5		

економічної спрямованості.								
Тема № 13. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та протидії злочинності неповнолітніх.								
	5	-	-	-	-	5		
Всього за семестр	90	8	10	-	-	72		Екзамен

2. Методичні вказівки до семінарських занять

Загальна частина

ТЕМА № 1. Напрями формування сучасних концепцій змісту та видів наукового кримінологічного знання

Навчальна мета заняття.

Під заняття здобувачі повинні отримати знання, необхідні для визначення поняття, завдань та історії розвитку та сучасного стану вітчизняної кримінології, сформувати цілісне уявлення про кримінологію як про галузь знань та навчальну дисципліну.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання;

– 2 години заочна форма навчання.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Поняття та предмет кримінології.
2. Співвідношення кримінології з юридичними науками, іншими галузями знань про суспільство та законодавством.
3. Комплексна (міжгалузева), методологічна, теоретична та прикладна природа кримінології.
4. Завдання і функції сучасної кримінології. Поняття про кримінологічну характеристику суспільного явища.
5. Семінарське значення кримінології в протидії злочинності. Види кримінологічної діяльності.

Вплив кримінології на формування професійних якостей юриста. Особливості навчальної дисципліни «Кримінологія і профілактика злочинів».

6. Система кримінології як науки і навчальної дисципліни. Сучасні зарубіжні та вітчизняні теорії кримінології.

7. Історія розвитку кримінології, її сучасний стан в Україні.

Методичні вказівки до питань

До питання №1. Розглядаючи перше питання необхідно звернути увагу на семантичне (похідне від *crimen* – злочин та *logos* – наука) і змістовне визначення кримінології як суспільно-правової науки, що має власний предмет

та певні ознаки. Необхідно з'ясувати склад і окремі елементи предмету кримінології, тобто ті соціальні явища, які досліджуються кримінологічною наукою, їх сутність у узагальненому вигляді: злочинність в цілому і окремі види злочинності; детермінанти злочинності і інші криміногенні («фонові») явища; механізм індивідуальної злочинної поведінки; особа злочинця; протидія і запобігання злочинності; методологія і методика кримінологічних досліджень.

До питання №2. Друге питання передбачає поглиблення знання про соціально-юридичну природу кримінології завдяки з'ясуванню зв'язків і співвідношення кримінології з науками гуманітарними та соціально-економічними (філософією, соціологією, психологією, політологією, теорією управління та іншими), зокрема , юридичними науками, а також науками про природу. Необхідно звернути увагу на те, що кримінологія не спирається на конкретну галузь права, але до її предмету входять різноманітні нормативні акти тих галузей законодавства, які мають відношення до форматування ознак злочинності та протидії останній.

До питання №3. Логічним продовженням з'ясування природи кримінології є розгляд по третьому питанню комплексного міжгалузевого наукового змісту теоретичних і семінарських положень кримінології, фундаментального методологічного значення кримінології для галузей наук кримінально-правового циклу, таких як: кримінальна політика, кримінальне право та інших , - на підставі того, що кримінологія розробляє первинне, всебічне знання про явища і процеси, що мають базове значення для кримінально-правових і окремих юридичних прикладних наук.

До питання №4. Звернути увагу під час вивчення четвертого питання теми необхідно на ті завдання, які полягають на кримінологію щодо розвитку українського суспільства, покращення якості життя за рахунок протидії злочинності: пізнавальні (наукові, гносеологічні, дослідницькі), семінарсько-прикладні (наукове забезпечення реалізації державної політики і ініціатив громадянського суспільства щодо протидії злочинності). Відповідно до завдань кримінології належить розглядати функції, тобто напрямки і форми впливу кримінології на суспільне життя (наприклад, загальнопізнавальна, політико-ідеологічна, соціокультурна, прогностична, конструктивно-проективна та прикладна, або за іншими критеріями класифікації - описову, пояснювальну, прогностичну, прагматичну, тощо), а також види кримінологічної діяльності. Першоосновою будь-якого кримінологічного функціонування (діяльності) є кримінологічний інтерес, тобто інтерес до певного явища на підставі потреби розв'язання завдань науки кримінології, у тому числі головного з них – наукового обґрунтування системи запобігання злочинам. Тому основу кримінологічного знання і кримінологічної діяльності складає кримінологічна характеристика суспільних явищ (окремих видів злочинів, особи злочинця, криміногенних «фонових» явищ, територій або об'єктів, тощо). Відносно окремих видів злочину кримінологічна характеристика включає всі кримінологічно значущі ознаки: кількісно-якісні показники злочинів і осіб, що їх вчинили, детермінанти злочинних проявів, інші. На підставі кримінологічної характеристики розробляються відповідні заходи запобігання злочинам.

До питання №5. Семінарське значення кримінології, якому присвячене п'яте питання, витікає з відповідних завдань і функцій кримінології полягає, по-перше, у забезпеченні наукового обґрунтування системи запобігання злочинам, а також науковій підтримці певних соціокультурних чинників протидії злочинності (кримінальної політики, законодавства, правосвідомості громадян, противагам кримінальної субкультури, тощо). По-друге, у забезпеченні формування високої професійної правосвідомості і кваліфікації правознавців у якості навчальної дисципліни. Кримінологічна практика охоплює наступні найбільш значущі види кримінологічної діяльності: кримінологічні дослідження; ведення кримінологічної статистики; кримінологічна експертиза; види діяльності, спрямовані на забезпечення загальних функцій управління протидією злочинності відповідними суб'єктами в структурі державного апарату (кримінологічний аналіз, прогнозування, планування, координація, контроль), а також використання цих видів кримінологічної діяльності в практиці запобігання злочинам; безпосередня профілактика злочинів відповідними суб'єктами, в тому числі, у вигляді правозастосування, інші.

До питання №6. Мова в шостому питанні повинна йти про те, що кримінологія не тільки як навчальна дисципліна впливає на формування професійної правосвідомості і належної кваліфікації здобувача-правознавця, що безумовно має місце. Кримінологічна інформація постійно позитивно впливає на правосвідомість і професійну спрямованість юристів-практиків – суддів, правоохоронців, правників різних державних структур та юридичних осіб приватного права або інших, що надають публічні юридичні послуги, сприяє підтримуванню режиму законності в їх діяльності та належного забезпечення прав громадян. Особливість спеціалізації «правоохоронна діяльність» визначає особливості навчальної дисципліни «Кримінологія і профілактика злочинів».

До питання №7. В межах підготовки по сьомому питанню необхідно засвоїти, що за предметом дослідження кримінологічна наука складається з декількох основних частин (вчень, теорій): загальнотеоретичні положення про кримінологію: предмет, методологія, історія, порівняльна кримінологія; теорія злочинності; вчення про детермінацію злочинності; теорія криміногенних, «фонових» щодо злочинності явищ; теорія механізму індивідуальної злочинної поведінки та віктимологія (вчення про жертву злочину); вчення про особу злочинця; теорія запобігання злочинності.

До питання №8. З'ясування основних положень восьмого питання передбачає ознайомлення здобувача з відповідним розділом навчального посібника з кримінології, виданого ХНУВС (загальна частина), та рекомендованими роботами А.М. Бандурки і А.П. Закалюка в частині історії розвитку кримінології, її сучасного стану в Україні.

Теми рефератів

1. Поняття і предмет кримінології. Система кримінології як науки.
2. Методологічні основи української кримінології.

3. Місце кримінології в системі наук, її співвідношення з правовими і суспільними галузями знань и галузей законодавства.
4. Теоретичне і семінарське значення кримінології, використання кримінологічних знань в правоохоронній діяльності.
5. Міждисциплінарний, загальнотеоретичний, комплексний характер кримінології. Співвідношення кримінології і кримінального права.
6. Кримінологічна характеристика суспільних явищ: поняття, елементи, функції, семінарське використання.
7. Види кримінологічної діяльності.
8. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів як різновид кримінологічної діяльності.
9. Семінарське значення кримінології в протидії злочинності та вплив кримінології на формування професійних якостей юриста. Особливості навчальної дисципліни «Кримінологія і профілактика злочинів».
10. Історія розвитку кримінології, її сучасний стан в Україні
11. Вплив зарубіжної кримінології на стан сучасної вітчизняної кримінології та практику протидії злочинності.

Основна література

1. Кримінологія. Загальна частина : навчальний посібник / Кол. авторів Блага А. Б., Богатирьов І. Г., Давиденко Л. М. та ін.; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. – С. 8-31
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник [для здобувачів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; [за ред. проф. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2009. –С.5-21.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007-2008. В кн.1. –С.12-121; в кн. 3 –С.15-27, 55-59, 96-100, 144-150, 189-197, 275-286.
4. Курс кримінології: підручник: Загальна частина.: підручник. У 2 кн. Кн. 1./ О.М. Джужа, П.П.Михайличенко, О.Г.Кулик та ін. / за загал. ред.О.М.Джузи. – К.: Юрінком Інтер, 2002.- С. 5-41.

Додаткова література

1. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн.1 Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки.
2. Зелінський А.Ф. Кримінологія. Навч.посібник – Х., 2000.
3. Кримінологія: Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини): Навч. посіб. // За заг. ред. О. М. Джузи. — К., 2002.
4. Орлов Ю.В. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проектів: науково-методичне забезпечення. Монографія./ Ю.В.Орлов-Сімферополь, 2010.
5. Туркевич І.К. До проблеми про місце кримінології в системі наук //Вісн.Акад.адвокатури України. -2005.-Вип.3.

ТЕМА № 2. Напрями розвитку теорії злочинності

Навчальна мета заняття: здобувачі повинні отримати знання та сформувати цілісне уявлення про злочинність як соціальне явище; з'ясувати, якими показниками вимірюється її стан в країні або в тому чи іншому регіоні; усвідомити закономірний характер злочинності, звернувши увагу на її співвідношення з окремими злочинами, вчинення яких носить переважно стохастичний характер; сформувати навички аналізу стану злочинності, її кількісних та якісних показників.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання;

– 2 години заочна форма навчання.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Поняття та кримінологічні ознаки злочинності
2. Показники злочинності: загальна характеристика
3. Кількісні показники злочинності
4. Якісні показники злочинності
5. Динаміка злочинності
6. Латентна злочинність

Методичні вказівки до питань

1. Поняття та кримінологічні ознаки злочинності

Поняття злочинності є фундаментальною категорією кримінології як науки і тому відповідна тема займає центральне місце в учбовому курсі цієї дисципліни. Необхідно чітко визначити, що таке злочинність і якими показниками вимірюється її стан в країні, регіоні або в тому чи іншому населеному пункті. Визначення поняття злочинності треба починати з того, що воно є історично мінливим соціально-правовим явищем, яке являє собою систему злочинів, вчинених на певній території (державі, регіоні, населеному пункті) упродовж певного проміжку часу.

Потім треба розкрити співвідношення поняття злочинності з поняттям окремого злочину та визначити основні кримінологічні ознаки злочинності, які розкривають її природу та зміст і дозволяють відмежувати від інших суміжних негативних явищ.

2. Показники злочинності: загальна характеристика

При вивченні цього питання здобувачі повинні засвоїти, що злочинність, як і будь-яке інше масове соціальне явище, можна оцінювати за допомогою кількісних та якісних критеріїв. Розглядаючи основні показники злочинності, слід мати на увазі їх відносність, неповноту та умовність поділу, оскільки кожен з них характеризує лише ту або іншу сторону злочинності. Важливим також є те, що статистика оперує даними стосовно не всіх, а лише зареєстрованих злочинів та виявлених злочинців. Окрему увагу слід акцентувати на тому, що у кримінології використовується умовний поділ показників на кількісні та якісні, абсолютні та відносні.

3. Кількісні показники злочинності

Щодо кількісних показників, котрі визначають стан злочинності, то здобувачам треба мати на увазі, що вони характеризують її загальні обсяги та

мають кількісне виявлення. До них відносять *рівень злочинності, рівень судимості, ціну злочинності, коефіцієнти*. Здобувачі мусять вміти дати визначення цих показників та знати, у яких саме формах державної статистики вони містяться. Так, рівень злочинності становлять показники кількості зареєстрованих злочинів та кількості виявлених осіб, винних у їх скоєнні. Окремо слід наголосити, що відповідні числа ніколи не співпадають: злочинів завжди більше, адже багато з них залишаються нерозкритими.

Коефіцієнти злочинності – відносні статистичні показники, що застосовуються з метою коректного аналізу стану та динаміки злочинності в різних регіонах або країнах шляхом співставлення відомостей про злочинність з даними про населення. Здобувачі повинні вміти розраховувати коефіцієнт інтенсивності злочинності та коефіцієнт злочинної активності й знати сферу їх семінарського використання (для порівняння злочинності на території одного регіону протягом різних періодів часу; для порівняння злочинності в різних регіонах протягом однакового періоду часу; для порівняння проявів одного виду (групи) злочинності з іншим).

4. Якісні показники злочинності

Визначаючи якісні показники злочинності треба, насамперед, окреслити її структуру, тобто з'ясувати співвідношення між складовими частинами. Залежно від того, які саме частини беруться до уваги, визначаються і різні структурні різновиди. Це, по-перше, соціально-демографічна структура (будується за такими ознаками, як стать, вік, соціальний статус засуджених, а також відносна кількість злочинів, які були вчинені відповідними категоріями осіб); по-друге, кримінально-правова структура (за ступенем тяжкості, спрямованістю, формою вини, домінуючою мотиваційною спрямованістю) і, нарешті, кримінологічна структура, що будується як розподіл злочинів та осіб, що їх вчинили, за сферами економіки (наприклад, у сфері зовнішньоекономічної діяльності, у сфері банківської діяльності, на об'єктах паливно-енергетичного комплексу, в агропромисловому комплексі, в області високих технологій тощо), за окремими регіонами (АР Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська обл. і т.д.), за особливостями особи злочинця (групова та організована злочинність, рецидивна злочинність, злочинність неповнолітніх, жіноча злочинність і т.д.) та ін.

Окрему увагу слід приділити таким якісним показникам, як характер та географія злочинності.

5. Динаміка злочинності

При вивченні цього питання здобувачі повинні знати, які види аналізу виділяються в залежності від періоду часу того, за який проводиться порівняння показників злочинності, а також ті фактори, які найбільш суттєво впливають на коливання злочинності.

Окрім цього, при вивченні злочинності в динаміці здобувачі мають продемонструвати навички обчислення абсолютного приросту, темпу зростання та темпу приросту, які, залежно від мети і завдань дослідження, розраховуються двома способами: базисним і ланцюговим.

6. Латентна злочинність

Особливу увагу треба звернути на визначення латентної злочинності, її види та рівень. Також здобувачі повинні знати основні методи, за допомогою яких досліджується латентна злочинність.

Здобувачам слід нагадати, що загальну характеристику сучасної злочинності в Україні можна вивчати з допомогою літературних джерел останніх двох-трьох років видання, а також ознайомлення зі статистичними даними, що містяться на офіційному сайті МВС України.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення злочинності
2. Як співвідносяться поняття злочинності та злочину?
3. Розкрийте кримінологічні ознаки злочинності
4. Рівень злочинності
5. Рівень судимості
6. Що значить ціна злочинності?
7. Назвіть коефіцієнти злочинності. Як вони розраховуються?
8. Що таке структура злочинності?
9. Види структур злочинності
10. Характер злочинності
11. Географія злочинності
12. Що означає термін «динаміка злочинності» і від чого вона залежить?
13. Показники та методи вивчення злочинності в динаміці
14. Що таке латентна злочинність?
15. Які ви знаєте види латентності?
16. Назвіть відомі вам засоби визначення розмірів латентності тих чи інших злочинів.

Теми рефератів

1. Уявлення про злочинність як про один із видів поведінки, що відхиляється від норми
2. Поняття злочинності та її кримінологічні ознаки
3. Співвідношення понять злочинності і злочину
4. Якісні і кількісні показники злочинності
5. Латентна злочинність. Види латентності злочинів
6. Диференціація злочинів у залежності від ступеню їх латентності
7. Стан злочинності в Україні. Тенденції і особливості сучасної злочинності

Література

1. Кримінологія. (Загальна частина) : навчальний посібник / Кол. Авторів Блага А. Б., Богатирьов І. Г., Давиденко Л. М. та ін.; за аг. Ред.. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. – С. 31-58
2. Кримінологія: Загальна та Особлива част.: підручник [для здобувачів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; [за ред. проф. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2009.- С. 22-28

3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. - С. 122-182

Додаткова література

4. Рущенко І.П. Соціологія злочинності: Монографія. - Харків: Вид-во Націон. ун-ту внутр. справ, 2001.- С. 237-321

ТЕМА № 3: Напрями вдосконалення теорії детермінація злочинності.

Навчальна мета заняття: здобувачі повинні сформулювати цілісне уявлення про виникнення феномену злочинності; з'ясувати його відносну стійкість; виявити, які детермінанти його обумовлюють.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання;
– 2 години заочна форма навчання.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Поняття детермінації та види зв'язків між явищами. Особливості детермінації соціальних процесів і явищ
2. Класифікація детермінант злочинності
3. Детермінанти злочинності в Україні

1. Поняття детермінації та види зв'язків між явищами. Особливості детермінації соціальних процесів і явищ

Під час розгляду цього питання здобувачі повинні продемонструвати отримані ними знання термінів та дефініцій категорії детермінізму (детермінізм, детермінація, фактор тощо). Використовуючи свої філософські знання, їм слід розкрити матеріал щодо видів зв'язку між явищами – причинно-наслідкового (каузального), обумовлюючого, кореляційного. Також необхідно розглянути питання щодо особливостей детермінації соціальних процесів і явищ.

2. Класифікація детермінант злочинності

При вивченні цього питання здобувачі повинні засвоїти, що класифікація детермінант злочинності може здійснюватись за декількома критеріями: за рівнем функціонування, природою виникнення, сферою дії. У свою чергу, за рівнем виділяють: фактори загального порядку, видові (групові) та індивідуальні. Класифікація детермінант злочинності за природою виникнення здійснюється на об'єктивні та суб'єктивні. Крім того, здобувачі повинні продемонструвати знання детермінант злочинності за змістом, а саме – економічні, політичні, соціальні, правові та правозастосовні, організаційно-управлінські.

3. Детермінанти злочинності в Україні

Під час обговорення цього питання слід розглянути перелік та сутність об'єктивних та суб'єктивних чинників сучасної злочинності в Україні. Крім того, бажано ознайомитися з теоріями причин та умов злочинності, що надасть

можливість зрозуміти, що діяльність органів внутрішніх справ має вплинути на деякі детермінанти злочинності, але вона не може усунути її історично обумовлені фактори.

Питання для обговорення:

1. Поняття детермінізму та детермінації в кримінології
2. Причинно-наслідковий зв'язок між явищами
3. Обумовлюючий зв'язок між явищами
4. Кореляційний зв'язок між явищами
5. Особливості детермінації соціальних процесів і явищ
6. Класифікація детермінант злочинності за рівнем функціонування
7. Класифікація детермінант злочинності за природою виникнення
8. Класифікація детермінант злочинності за сферою дії
9. Причини та умови злочинності в Україні на сучасному етапі
10. Економічні фактори сучасної злочинності в Україні
11. Політичні фактори сучасної злочинності в Україні
12. Правові фактори сучасної злочинності в Україні
13. Соціальні фактори сучасної злочинності в Україні
14. Організаційно-управлінські фактори сучасної злочинності в Україні
15. Фактори злочинності, пов'язані з недоліками правоохоронної і правозастосовної діяльності в Україні
16. Основні теорії, що пояснюють виникнення та існування злочинності у суспільстві.
17. Чи різні фактори злочинності в різних країнах?
18. Чи різні фактори злочинності в різні історичні періоди?
19. Чи існують які-небудь фактори злочинності, загальні для всіх країн та всіх історичних періодів?
20. Які соціальні процеси знижують рівень злочинності, а які його збільшують?
21. Чи може діяльність працівника правоохоронних органів виступати фактором злочинності?
22. Значення вивчення причинності в кримінології

Теми рефератів

1. Поняття детермінації та види зв'язків між явищами
2. Основні теорії, що пояснюють виникнення та існування злочинності у суспільстві
3. Причини та умови злочинності в Україні на сучасному етапі
4. Економічні фактори сучасної злочинності в Україні
5. Політичні фактори сучасної злочинності в Україні
6. Правові фактори сучасної злочинності в Україні
7. Соціальні фактори сучасної злочинності в Україні
8. Організаційно-управлінські фактори сучасної злочинності в Україні
9. Фактори злочинності, пов'язані з недоліками правоохоронної і правозастосовної діяльності в Україні
10. Культура як фактор злочинності

Література

Основна

1. Кримінологія. (Загальна частина) : навчальний посібник / Кол. Авторів Блага А. Б., Богатирьов І. Г., Давиденко Л. М. та ін.; за аг. Ред.. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010.- С. 59-84
2. Кримінологія: Загальна та Особлива част.: підручник [для здобувачів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; [за ред. проф. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2009.- С. 29 -33
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – С. 183-232

Додаткова література

1. Тарарухін С. А. Вибрані твори. Ч.2. Кримінологія. Соціально-психологічні причини злочинів/ МВС України. НАВСУ.- К., 2004.- 99с.

Тема № 4. Напрями розвитку теорії особи злочинця

Навчальна мета заняття: на підставі розгляду зазначених питань, здобувач повинен отримати знання та сформулювати цілісне уявлення про основні положення вчення про особу злочинця в кримінології; ознайомитись з основними підходами до кримінологічної характеристики особи злочинця; зрозуміти, які якості відрізняють особу злочинця від правослухняних громадян; з'ясувати співвідношення та взаємодію соціального і біологічного в структурі особи, що вчинила злочин; типологію злочинців та семінарське значення кримінологічного знання про особу злочинця в правоохоронній діяльності.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання;

– 2 години заочна форма навчання.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Особа злочинця та суміжні поняття в кримінології.
2. Кримінологічні ознаки та структура особи злочинця.
3. Співвідношення соціального і біологічного в особі злочинця.
4. Поняття та структура особистості злочинця.
5. Кримінологічна класифікація та типологія злочинців.

Методичні вказівки до питань

До питання №1. Кримінологічне вчення про особу злочинця виходить з того, що людина, яка вчинила злочин, відрізняється певними негативними якостями від правослухняної людини. В кримінології особа злочинця розглядається узагальнено на рівні типових ознак. З'ясувати кримінологічні особливості особи злочинця можливо лише на підставі з'ясування співвідношення понять, що з різним ступенем узагальнення відображають природу людини, що вчинила злочин: людина; особа (або фізична особа, індивід); суб'єкт злочину; особа злочинця; особистість злочинця (або особи, що вчинила злочин). Треба враховувати, якщо в російськомовному варіанті і

похідних від нього перекладах і наукових тлумаченнях задля відображення цих явищ використовується один термін «личность преступника», то в україномовному варіанті використовується два терміни «особа злочинця» і «особистість злочинця» з неоднаковим поясненням змісту останніх в різних підручниках та навчальних посібниках. Межі вивчення особи злочинця обумовлені завданнями і функціями кримінології. Вчення про особу злочинця має науково-пізнавальне та семінарське значення щодо розв'язання проблем суб'єктивної детермінації злочинності та проведення профілактичної протидії злочинності на різних рівнях : загальносуспільному, груповому, індивідуальному.

До питання №2. Виходячи з того, що особа злочинця – це сукупність соціально значимих властивостей, ознак, зв'язків і відносин, які характеризують людину, що вчинила злочин , структура особи злочинця розуміється як сукупність основних (типових) кримінологічних ознак такої людини. Вони складають зміст кримінологічної характеристики особи злочинця. Структура особи злочинця може розглядатися по відношенню до всіх злочинців взагалі або до визначеної за певним критерієм групи злочинців. Ознаки структури особи злочинця доцільно поділити на три групи: соціально-демографічні (включно соціальні ролі і статуси); кримінально правові; соціально-психологічні

До питання №3. Особа злочинця має велику кількість суспільно значимих властивостей. Умовно якості особи як фактори злочинної поведінки поділяються на соціальні (якості набуті в процесі соціалізації, засвоєння соціальної інформації) і біологічні (природні, генетично запрограмовані або набуті в процесі життєдіяльності психо-фізіологічні якості) але всі вони знаходять кінцевий вираз через психічну діяльність людини, процес мотивації злочину. Всі вони мають певне значення для розуміння причин вчинення злочину. Причина злочинності – це синтез різноманітних явищ соціального і біологічного характеру (В.П.Ємельянов). Соціального і біологічного в особі злочинця перебуває у тісному взаємозв'язку, діалектичній взаємодії.

До питання №4. Треба мати на увазі, що суб'єктивними детермінантами злочину є лише певні суспільно негативні якості особи, ті, що безпосередньо впливають на процес формування і реалізацію кримінальної мотивації злочину. Вони охоплюються поняттям «особистість злочинця». Особистість злочинця розглядається переважно як соціально-психологічне явище, соціально-психологічне «ядро» особи злочинця. Структура особистості злочинця розглядається як сукупність соціально-психологічних якостей, що є чинниками виникнення процесу мотивації злочину, пояснюють процес трансформація особистісних якостей у злочинну поведінку: злочин або злочинну діяльність. Основними ознаками, що входять до структури особистості злочинця є соціально-психологічні якості, рольові і статусні якості, психічні відхилення і аномалії. Так звана функціональна структура особистості включає чотири типи підструктур особистості: біологічно обумовлені якості протікання психічних процесів; психологічні особливості (особливості психіки); підструктура досвіду; спрямованість особистості. Узагальнюючими характеристиками

особистості злочинця під кутом зору здатності, схильності, ступеня готовності людини вчинити злочин певного виду є поняття криміногенної психологічної установки особистості, кримінальної спрямованості особистості. З точки зору розуміння власне самим злочинцем мотивів і мотивації своєї поведінки всі психологічні чинники поділяються на усвідомлені і неусвідомлені (А.Ф.Зелінський).

До питання №5. Кримінологічна класифікація та типологія злочинців є підставою диференціації заходів запобігання рецидивної злочинності та профілактичного впливу на осіб, що мають певні ознаки криміногенної спрямованості особистості і можуть за певних умов вчинити злочини. Кримінологічна класифікація злочинців – це розподіл реально існуючої статистичної сукупності злочинців на групи за певними чіткими ознаками: соціально-демографічними, соціально-економічними, кримінально-правовими, юридичними та психо-фізіологічними станами. Типологія – це більш глибокий, обґрунтований розподіл злочинців на категорії за ознаками, які причинно пов'язані зі злочинною поведінкою. Кримінологічна типологія злочинців будується переважно на двох підставах: антисуспільна спрямованість особистості (агресивно-зневажливий, корисливо-егоїстичний, індивідуально-анархічний, легковажно-безвідповідальний) і глибині та стійкості асоціальності, ступеню криміногенності особистості (послідовно-криміногенний, ситуативно-нестійкий, випадковий). В межах послідовно-криміногенного типу виділяють, як зразок найвищого ступеню криміногенності особистості, «злочинну особистість» з її характерними ознаками, що відрізняють її від загального розуміння особистості злочинця.

Теми рефератів

1. Сутність і зміст поняття «особа злочинця», його співвідношення з іншими суміжними поняттями.
2. Соціальне та біологічне (природне) в особі злочинця: співвідношення та ступень впливу на вчинення злочину.
3. Кримінологічні ознаки та структура особи злочинця.
4. Особистість злочинця: визначення, ознаки, структура.
5. Поняття криміногенної спрямованості та криміногенної установки особистості.
6. Злочинна особистість: теоретичні положення та семінарське значення.
7. Типологія і класифікація осіб, що вчинили злочини.
8. Значення, способи та основні напрямки вивчення осіб, що вчинили злочин, в правоохоронній діяльності.
9. Кримінологічна характеристика особи за елементами її належності до кримінальної субкультури: татуюванням, особливостям мови, навичкам поведінки, жестам, тощо.

Основна література

1. Кримінологія. Загальна частина : навчальний посібник / Кол. авторів Блага А. Б., Богатирьов І. Г., Давиденко Л. М. та ін.; за заг. ред.. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. – С. 84-109.

2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник [для здобувачів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; [за ред. проф. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2009. С.34-41.

3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007-2008. В кн.1. –С.233-276.

4. Курс кримінології: підручник: Загальна частина.: підручник. У 2 кн. Кн. 1./ О.М.Джуза, П.П.Михайличенко, О.Г.Кулик та ін. / за загал. ред.О.М.Джузи. – К.: Юрінком Інтер, 2002.- С. 92-104.

Додаткова література

1. Зелінський, А.Ф. Корислива злочинна діяльність : Монографія . - К.:Генеза, 1998.

2. Савченко А.В. Мотив і мотивація злочину. Монографія.- К.: Атіка, 2002.

ТЕМА № 5: Напрями дослідження детермінаційного комплексу окремого злочину та механізму індивідуальної злочинної поведінки

Навчальна мета заняття: здобувачі повинні сформуванати ясне уявлення про детермінацію конкретного злочину, тобто визначення причини вчинку та умов, що йому сприяли, та ознайомитись з основними положеннями віктимології.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Причини та умови окремого злочину. Механізм індивідуальної злочинної поведінки
2. Зовнішні обставини вчинення злочину (конкретна життєва ситуація)
3. Роль потерпілого у створенні криміногенної ситуації. Види віктимної поведінки
4. Мотивація умисної злочинної діяльності
5. Мотивація імпульсивного та звичного злочину

Методичні вказівки до питань

1. **Причини та умови окремого злочину. Механізм індивідуальної злочинної поведінки**

Тема детермінації індивідуальної злочинної поведінки є однією з центральних у програмі курсу кримінології і має безпосереднє семінарське значення, оскільки ст. 23-1 КПК України вимагає від слідчого по кожній кримінальній справі визначати криміногенні фактори (причини і умови) і повідомляти про них у спеціальному поданні відповідні інстанції для їх усунення.

Здобувачі повинні знати, що до чинників, які детермінують злочинну поведінку, включають наступні категорії: а) особистість злочинця; б) зовнішнє

соціальне середовище, в якому діє суб'єкт; в) механізм злочинної поведінки.

Треба звернути їх увагу, що хоча особа формується під впливом генетичного та соціального наслідування, хоча життєві обставини диктують їй те чи інше рішення, вибір способу задоволення потреби залежить перш за все від самої особи. Тому особу треба вважати безпосередньою призвідником вчинків, у тому числі й злочинних. Умови формування особи злочинця - це спадковість та найближче оточення (сім'я, друзі, школа, робота тощо).

Здобувачі повинні вміти дати визначення механізму індивідуальної злочинної поведінки як взаємодії психічних процесів і станів особистості з зовнішнім середовищем, яка визначає вибір і реалізацію злочинного варіанта поведінки із декількох можливих, та вміти розкрити зміст елементів механізму злочинної поведінки (психічних процесів і станів, які слід розглядати не в статичності, а в динаміці, і при тому не ізольовано, а у взаємодії з факторами зовнішнього середовища).

2. Зовнішні обставини вчинення злочину (конкретна життєва ситуація)

Здобувачі повинні засвоїти, що виникнення злочинного наміру відбувається у конкретній життєвій ситуації, яка містить обставини, що сприяють здійсненню цього наміру (умови злочину), а також перешкоди чи нейтральні обставини.

Окрім цього, вони повинні вміти розкрити сутність і зміст типів ситуацій конкретного злочину:

- за періодом існування: одноразової, короткої, відносно продовжуваної, продовжуваної;
- за ступенем раптовості виникнення: несподіваної, такої, яка злочинцем неодноразово спостерігалась й такої, яка злочинцем постійно спостерігалась;
- за джерелом виникнення: створених злочинцем (заздалегідь або ненавмисно), таких, які виникли в результаті дій інших осіб (легковажної, непередбачливої, аморальної поведінки, або навіть правопорушень з їх боку), викликаних стихійними силами.

3. Роль потерпілого у створенні криміногенної ситуації. Види віктимної поведінки

Серед умов, злочинного діяння особливе місце належить приводу, з яким пов'язане виникнення рішення вчинити злочин. Це може бути й поведінка самого потерпілого, так звана віктимна поведінка, котру вивчає така важлива галузь кримінології, як віктимологія («віктіма» - жертва).

Здобувачі повинні ознайомитись з основними положеннями віктимології, що містяться у лекції та іншій рекомендованій літературі, у першу чергу – щодо видів віктимності та напрямків віктимологічної профілактики злочинів.

4. Мотивація умисної злочинної діяльності

Дуже важливим не тільки для кримінології, але й для всіх гуманітарних наук, в першу чергу юридичних, є питання мотивації злочинної поведінки. Тут також необхідні деякі знання про мотивацію взагалі. Мотивація - це внутрішня детермінація поведінки. Вона складається з виникнення мотиву (опредмеченої потреби та вибору злочинного засобу її задоволення),

формування мети, планування, прийняття рішення, здійснення наміру та його корегування.

5. Мотивація імпульсивного та звичного злочину

Здобувачам треба мати на увазі, що деякі злочини, так звані імпульсивні та звичні, мотивуються по скороченій схемі. Імпульсивні дії виконуються одразу після появи мотиву без спроб зважити доводи "за" і "проти", без планування та рішення. Бездумно здійснюється і звичний злочин.

Завдання для самостійної роботи здобувачів та обговорення

На основі запропонованої викладачем інформації щодо конкретного злочину (як правило, взятої із судової або слідчої практики), розкрийте механізм індивідуальної злочинної поведінки:

- Розкрийте, які криміногенні властивості мають особистість злочинця та зовнішнє соціальне середовище, в якому діє суб'єкт
- Розподіліть за типами ситуацію вчинення злочину
- Розкрийте роль потерпілого у створенні криміногенної ситуації
- Розкрийте зміст мотивації злочину

Питання для самоконтролю

1. Причини та умови окремого злочину.
2. Яке значення має вивчення причин та умов злочину в семінарській діяльності адвоката, слідчого, прокурора, судді?
3. Поняття та елементи механізму індивідуальної злочинної поведінки
4. Поняття конкретної життєвої ситуації, її роль в індивідуальній злочинній поведінці
5. Поняття віктимології.
6. Роль потерпілого у створенні криміногенної ситуації. Види віктимної поведінки.
7. Визначення мотиву та мотивації злочину
8. Мотивація умисної злочинної діяльності
9. Мотивація імпульсивного злочину
10. Мотивація звичного злочину

Теми рефератів

1. Зміст причин і умов індивідуальної злочинної поведінки, їх співвідношення з детермінантами злочинності
2. Поняття та елементи механізму індивідуальної злочинної поведінки
3. Обставини, що впливають на формування негативної спрямованості особи
4. Поняття конкретної життєвої ситуації, її роль в механізмі індивідуальної злочинної поведінки
5. Віктимологія як окремий напрямок кримінології
6. Роль потерпілого у створенні криміногенної ситуації

7. Віктимологічна профілактика злочинів
8. Мотивація умисних злочинів
9. Мотивація імпульсивних та звичних злочинів

Література

Основна

1. Кримінологія. (Загальна частина) : навчальний посібник / Кол. Авторів Блага А. Б., Богатирьов І. Г., Давиденко Л. М. та ін.; за аг. Ред.. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. – С. 110-133
2. Кримінологія: Загальна та Особлива част.: підручник [для здобувачів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; [за ред. проф. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2009. – С. 42-52
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – С.277-317

Додаткова література

1. Зелінський А.Ф., Оніка Л.П. Детермінація злочину: Навчальний посібник.- Харків: УкрЮА, 1994.- 52с.

Тема № 6. Напрями розвитку методологія та методик кримінологічних досліджень

Навчальна мета заняття:

Здобувачі повинні отримати знання про основні положення методології кримінологічної науки, види методів кримінологічних досліджень, та їх застосування, також про види та джерела отримання кримінологічної інформації, умови, яким ця інформація повинна відповідати, та форми її узагальнення і аналізу. Методична озброєність дозволить юристам, працюючим у правоохоронних органах, зокрема в органах внутрішніх справ на підставі отриманої науково обґрунтованої кримінологічної інформації, її обробки та аналізу, розробляти ефективні рекомендації для застосування заходів протидії злочинності.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Поняття методології та методики. Види методів кримінологічних досліджень.
2. Застосування загальнонаукових методів пізнання в кримінології.
3. Застосування конкретно-соціологічних методів в кримінології.
4. Використання психологічних методів в кримінології.
5. Узагальнення та аналіз кримінологічної інформації.
6. Характеристика кримінологічних програм дослідження.

Методичні вказівки до питань

До питання №1. Здобувачу необхідно розглянути наукове визначення понять «метод», «методика» та «методологія». Наука може бути самостійною, тільки тоді коли вона має власний предмет дослідження та методіку (сукупність прийомів та способів дослідження). Треба визначити основні положення методології кримінологічної науки.

Кримінологічне дослідження, як і будь-яке інше наукове дослідження складається з кількох етапів: а) вивчення проблеми, ознайомлення з літературою за темою, визначення наукової гіпотези і основних напрямків проведення дослідження; б) розробка програми дослідження, визначення джерел отримання інформації, та шляхів її отримання, визначення учасників наукового дослідження, та його матеріально-технічного забезпечення; в) отримання необхідної інформації; г) аналіз, узагальнення та інша обробка отриманої інформації, формулювання висновків та рекомендацій.

Методи кримінологічних досліджень поділяються на загальнонаукові та спеціальні. Слід надати їм загальну характеристику та розглянути різноманітні класифікації методів кримінологічних досліджень.

До питання № 2. здобувач має виділити загальнонаукові методи, які застосовуються в кримінології, а саме: а) логічний ; б) історичного аналізу; в) системно-структурний; г) порівняльний; д) статистичний; е) гіпотези. Логічний метод пізнання ураховує певний рівень теоретичної підготовки науковців, використання при дослідженні законів і правил формальної логіки. Метод історичного аналізу забезпечує вивчення злочинності, окремого злочину, їх причин та умов в історичному русі. Злочинність аналізується упродовж відносно тривалого часу, що дозволяє визначити її стійкі характеристики та тенденції, її зв'язок з іншими соціальними явищами. Системно-структурний метод застосовується в двох аспектах. По-перше, злочинність розглядається як система злочинів та осіб, що їх вчинили, які взаємодіють між собою. По-друге, злочинність розглядається як частина більш широкої системи – суспільства. Встановлюються зв'язки злочинності з різними характеристиками суспільства, особливо негативними, які є факторами злочинності.. Порівняльний метод дозволяє порівнювати злочинність, її особливості в різних регіонах однієї країни. Статистичний метод встановлює загальні статистичні закономірності злочинності без урахування особливостей їх прояву в певному конкретному випадку. Метод гіпотези полягає в тому, що дослідником висувається певна версія, яка досить детально перевіряється.

До питання № 3. Розглядаються конкретно-соціологічні методи, які застосовуються в кримінологічних дослідженнях. Їх використання дозволяє вивчати злочинність, злочин, їх причини та умови в їх конкретному прояві, в конкретних умовах місця та часу. Найбільш розповсюдженими соціологічними методами, які застосовуються для отримання кримінологічної інформації є: а) опитування; б) спостереження; в) вивчення документів; г) експеримент; д) метод експертних оцінок. Опитування поділяється на два види: 1) інтерв'ю; 2) анкетування громадян. Інтерв'ю може бути таких видів: вільне, спрямоване, панельне (тобто повторне через деякий час), групове. Вільне інтерв'ю – пропонується тема, по якій респондент у вільній формі веде розповідь.

Спрямоване інтерв'ю – відповіді на чітко сформульовані запитання. Відповіді фіксуються словами "так" чи "ні", балами (1, 2, 3....), або знаками "+", "-". Панельне, або повторне, інтерв'ю – повторна бесіда з однією і тією ж особою через деякий час. Групове інтерв'ю – бесіда не з однією, а з групою осіб. Метод анкетування – полягає в отриманні відомостей у вигляді письмових відповідей на запитання спеціально розробленої анкети. Другий метод опитування – це найбільш зручний і ефективний метод збирання інформації. За процедурою проведення, анкетування поділяється на очне і заочне, повне і вибіркове, відкрите і анонімне. Питання в анкетах формулюються двома способами: 1) відкритим, – коли вони вимагають відповідь у вільній формі; 2) закритим, – коли вони вимагають вибрати відповідь із запропонованого в анкеті набору ("так", "ні"). Спостереження як метод збирання інформації полягає в безпосередньому сприйнятті дослідником досліджуваного явища. Експеримент – як метод збирання інформації визначається як науково поставлений дослід, що дозволяє у спеціально створених умовах виявити і виміряти кримінологічне значимі факти.

До питання № 4. Надається характеристика психологічних методів, які застосовуються при проведенні кримінологічних досліджень. До психологічних методів відноситься: а) спостереження; б) самоспостереження; в) вивчення документів; г) опитування; д) експеримент; е) тестування; є) соціометричне опитування. Самоспостереження дозволяє встановити закономірності людської поведінки, механізм прийняття людиною рішення, особливості процесу мотивації поведінки людини. Вивчення документів дозволяє встановити особливості особистісного сприйняття людиною певних ситуацій, подій, визначити її установки, які можуть бути усвідомленими та неусвідомлюваними. Опитування дозволяє зібрати біографічні дані про осіб, які опитуються, виявляти їх ціннісні орієнтації, соціальні установки, особистісні риси та якості. Тестування – це прийом вимірювання та оцінки різноманітних психологічних якостей та станів індивіду. Метод соціометричного опитування – це система процедур для аналізу емоційно-психологічних зв'язків між людьми.

До питання № 5. Слід розглянути та надати характеристику статистичному методу та математичному моделюванню, які застосовуються при узагальненні та аналізі отриманої кримінологічної інформації. Статистичні методи дозволяють встановити кількісні закономірності злочинності, окремих їх видів, злочинців без урахування їх особливостей в кожному конкретному випадку. Математичне моделювання – створення, конструювання моделі, тобто певного образу певного явища чи процесу для подальшого його аналізу. Модель повинна схематично відтворювати структуру, основні кількісні та якісні характеристики об'єкту, що досліджується.

До питання № 6. *Програма кримінологічного дослідження* – це визначення основних задач, принципів і гіпотез дослідження, а також методики проведення дослідження. У програмі викладаються: тема, мета і задачі дослідження, формуються гіпотези, які необхідно перевірити, встановлюється предмет дослідження, щодо якого треба зібрати інформацію, описуються методи і науковий інструментарій дослідження, визначаються форма

представлення результатів дослідження. *Гіпотеза дослідження* – це науково обґрунтоване передбачення, що формулюється стосовно досліджуваних явищ. Для того, щоб ця гіпотеза перетворилась з передбачення у достовірне знання, вона і має бути перевірена і підтверджена фактами у процесі дослідження. Гіпотеза формулюється на підставі визначення проблеми яку треба розв'язати. Гіпотеза має узгоджуватись з певними кримінологічними концепціями і принципами. Завдання, цілі кримінологічні дослідження, а також засоби їх досягнення мають узгоджуватись між собою. Усі засоби збирання інформації повинні пройти випробування для визначення їх придатності у даному дослідженні. З цією метою проводяться так звані пілотажні (пошукові) дослідження, котрі допомагають уточнити зміст запитань в анкетах, обсяг вибірки, характер гіпотези тощо.

Теми рефератів.

1. Загальна характеристика і класифікація методів кримінологічних досліджень.
2. Методологія кримінальної науки.
3. Методи загальнонаукового пізнання в кримінології.
4. Застосування конкретно-соціологічних методів в кримінологічних дослідженнях.
5. Загальна характеристика соціологічного методу опитування.
6. Характеристика психологічних методів, які застосовуються в кримінології.
7. Узагальнення та аналіз кримінологічної інформації.
8. Характеристика кримінологічних програм дослідження.

Основна література

1. Кримінологія. Загальна частина : навчальний посібник / Кол. авторів Блага А. Б., Богатирьов І. Г., Давиденко Л. М. та ін.; за заг. ред.. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. – С. 134-158.
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник [для здобувачів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; [за ред. проф. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2009. С.20-31.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007-2008. В кн.1. – С.89-121.
4. Курс кримінології: підручник: Загальна частина.: підручник. У 2 кн. Кн. 1./ О.М. Джужа, П.П.Михайличенко, О.Г.Кулик та ін. / за загал. ред.О.М.Джужа. – К.: Юрінком Інтер, 2002.- С. 74-95.

Додаткова література

1. Десятник В.О. Методологічна концепція правничого дослідження [Електронний ресурс]/В.О.Десятник.-Режим доступу:www.legalexpertise-

ua/method/html

3. Костенко О.М. Соціальний натуралізм як методологічний принцип юриспруденції і кримінології / О.М. Костенко // Вісник Академії правових наук України. -2004.- №4 (39).-С.141-145.
6. Медведев В.С. Кримінальна психологія: Підручник. – К.:Атіка, 2004.
7. Рущенко І.П. Соціологія злочинності: Монографія. – Х.: НВУС, 2001.
10. Фролова О.Г. Основи логіко-математичних методів, що застосовуються у кримінально-правових і кримінологічних дослідженнях злочинності й системи кримінальних покарань, їх соціальних, правових і кримінологічних проблем: Учбовий посібник. – Донецьк: ДІВС, 1996.

Тема № 7. Напрями удосконалення механізму протидії та запобігання злочинності

Навчальна мета заняття: на підставі зазначених питань, здобувачі повинні отримати знання та сформулювати цілісне уявлення про систему попередження злочинності, співвідношення понять «протидія», «попередження», «профілактика», «запобігання», «припинення» злочинів; класифікацію методів попереджувальної діяльності. Здобувач повинен визначати суб'єктів попередження злочинності, окремо акцентувати увагу на місце і ролі органів внутрішніх справ у протидії злочинності.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання;
– 2 години заочна форма навчання.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Поняття та система попередження злочинності. Визначення та співвідношення понять «протидія», «попередження», «профілактика», «запобігання» і «припинення» злочинів.
2. Заходи попередження злочинності.
3. Суб'єкти попередження злочинності.
4. Роль органів внутрішніх справ у протидії злочинності.
5. Кримінологічне прогнозування і кримінологічне планування профілактичних заходів.

Методичні вказівки до питань

До питання №1. Система запобігання злочинності складається з різноманітних діяльностей, що протидіють формуванню комплексу сваволі і ілюзій, а також прояву цього комплексу у вигляді злочину. Будь-яка діяльність, що може протидіяти формуванню комплексу сваволі і ілюзій, а також його злочинному прояву має включатися до системи протидії злочинності.

Система протидії складається з наступних елементів:

- I. Попередження (профілактика) злочинності. Воно має два види: а) загальне попередження – докорінне усунення причин і умов злочинності в

суспільстві; б) індивідуальне попередження – усунення причин і умов, що породжують конкретні злочини на рівні конкретних життєвих обставин і конкретної життєвої ситуації.

II. Репресія злочинності – діяльність органів, що здійснюють репресію засобами кримінально-правового впливу і кримінальної відповідальності.

Загальне і індивідуальне попередження здійснюється у двох формах: неспецифічне і специфічне. Неспецифічна профілактична діяльність – це діяльність, спеціально не спрямована на протидію злочинності, але своїм наслідком може мати антикриміногенний ефект. Специфічна профілактична діяльність – це діяльність, спеціально спрямована на протидію злочинності. Різновидностями специфічної профілактичної діяльності є: а) запобігання злочинам – система дій, спрямованих на перешкоджання здійсненню злочинного наміру конкретною особою до початку посягання на стадіях виявлення умислу або приготування до злочину; б) припинення злочинів – полягає в діях, спрямованих на припинення вже розпочатої злочинної діяльності і відвернення злочинних наслідків; в) охоронна діяльність – полягає в охороні тих чи інших об'єктів від злочинних посягань.

Здобувачу необхідно надати визначення таких понять, як «протидія», «попередження», «профілактика», «запобігання» і «припинення» злочинів, та визначити їх співвідношення.

До питання № 2. Слід надати перелік заходів попередження злочинності та їх класифікацію за різними підставами, а також розкрити зміст зазначених заходів. В умовах постійного росту кількості злочинів перед правоохоронними органами постає завдання не тільки розкривати і розслідувати вчинені злочини, але й продовжувати пошук ефективних заходів впливу на злочинність. Реалізується це завдання в межах діяльності по профілактиці злочинів.

До питання № 3. Суб'єкти запобігання злочинності – державні і недержавні інституції (організації) і особи, що можуть своєю діяльністю неспецифічне чи специфічно протидіяти злочинності. Суб'єкти протидії злочинності можуть бути: 1) *неспеціальними*; 2) *спеціальними* (їх ще називають *неспецифічними та специфічними*). Неспеціальними суб'єктами протидії злочинності є інституції і особи, діяльність яких не спрямована на протидію злочинності, але може мати антикриміногенні наслідки (наприклад, органи державної влади і управління, Верховна Рада, Президент, Кабінет Міністрів, міністерства і відомства та їх органи, місцеві органи державної адміністрації, органи місцевого самоврядування), недержавні інституції – об'єднання громадян, релігійні організації). Спеціальними суб'єктами протидії злочинності є інституції і особи, діяльність яких спрямована на протидію злочинності (наприклад, правоохоронні органи, органи МВС, прокуратури, суду). Органи кримінальної репресії є одночасно за законом і спеціальними суб'єктами попередження злочинності. Спеціальними суб'єктами протидії злочинності є також органи, які не є органами кримінальної репресії, але діяльність їх спрямована на протидію злочинності: координуючі комітети по боротьбі із злочинністю, різні комісії по боротьбі із злочинністю і таке інше, фонди спеціальні, комітети і служби у справах неповнолітніх (центри і на місцях)

школи і профучилища соціальної реабілітації дітей, центри медико-соціальної реабілітації тощо.

До питання № 4. Рекомендується акцентувати увагу на тому, що органи внутрішніх справ посідають основне місце в системі суб'єктів протидії злочинності. На ці органи покладена правоохоронна функція держави, котра полягає у забезпеченні охорони конституційного ладу, прав і свобод громадян, законності і правопорядку, оточуючого природного середовища, встановлених і врегульованих правом всіх суспільних відносин. Здобувачам необхідно провести аналіз нормативно-правової бази, відповідно якої здійснюється діяльність органів внутрішніх справ по протидії злочинності. Також треба визначити методику профілактичної роботи в ОВС та взаємодію з громадськими формуваннями.

До питання № 5. Необхідно розглянути поняття, задачі та види кримінологічного прогнозування та кримінологічного планування. Кримінологічне прогнозування дозволяє попередити суспільство про можливі варіанти розвитку криміногенної ситуації в Україні, здійснити належне планування боротьби зі злочинністю та розробити заходи, які спрямовані на її попередження, вирішити питання про внесення змін та доповнень до чинного законодавства, яке регулює певні суспільні відносини, прогнозувати можливі наслідки заходів по попередженню злочинності і окремих її видів.

Питання для обговорення:

1. Чи можливе вирішення завдання повного викорінення злочинності?
2. Як впливає на злочинність ефективність роботи правоохоронних органів?
3. Яким чином Ви зможете вплинути на злочинність в процесі майбутньої слідчої діяльності?
4. В чому сутність принципу системності впливу на злочинність?
5. Що таке кримінологічне прогнозування і кримінологічні прогнози?
6. На які терміни складаються кримінологічні прогнози?
7. За допомогою яких методів складаються кримінологічні прогнози?
8. Що таке індивідуальний кримінологічний проноз?
9. Хто і як складає плани кримінологічної профілактики?
10. Які ви знаєте види кримінологічного планування.

Завдання для самостійної роботи здобувачів та обговорення на СЗ

На семінарському занятті відпрацьовується складання плану профілактичних заходів на окремому об'єкті та території, плану проведення профілактичної перевірки наявності насильства в сім'ї, профілактичної бесіди з особою, що знаходиться під адміністративним наглядом, тощо.

Теми рефератів

1. Поняття та система попередження злочинності.
2. Класифікація попереджувальних заходів.
3. Суб'єкти попередження злочинності, їх види.
4. Роль та місце органів внутрішніх справ у протидії злочинності.
5. Віктимологічний аспект попередження злочинності.
6. Кримінологічне прогнозування: поняття, види і методи.

7. Індивідуальний кримінологічний прогноз.
8. Види кримінологічного планування.

Основна література

1. Кримінологія. Загальна частина : навчальний посібник / Кол. авторів Блага А. Б., Богатирьов І. Г., Давиденко Л. М. та ін.; за заг. ред.. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010. – С. 159-202.
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник [для здобувачів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; [за ред. проф. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2009. С.94-137.
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007-2008. В кн.1. – С.318-415.
4. Курс кримінології: підручник: Загальна частина.: підручник. У 2 кн. Кн. 1./ О.М. Джужа, П.П.Михайличенко, О.Г.Кулик та ін. / за загал. ред.О.М.Джужа. – К.: Юрінком Інтер, 2002.- С. 203-241.
5. Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія / О.М. Литвинов – Х.: ХНУВС, 2008 – 446 с.

Додаткова література

1. Блажівський Є.М. Моніторинг протидії злочинності в Україні: монографія / Є.М.Блажівський. Харків : Золота миля, 2013. - 372 с.
2. Голіна В.В. Державне програмування і регіональне планування заходів запобігання злочинності в Україні / В.В.Голіна, С.Ю.Лукашевич, М.Г.Колодяжний; за заг.ред. В.В.Голіни. - Х.: Право , 2012. -304 с.
3. Литвак О.М. Злочинність, її причини та профілактика. К., 1997.
4. Литвак О.М. Державний вплив на злочинність: Кримінолог.-правове дослідження. – К.: Юрінком Інтер, 2000.
5. Литвинов О.М. Сучасні проблеми управління профілактикою злочинів в Україні : Монографія / Олексій Миколайович Литвинов.– Херсон : Олді-Плюс, 2003.– 312 с.
6. Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні: монографія / О.М. Литвинов – Х.: ХНУВС, 2008 – 446 с.
7. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія /О.М.Бандурка, О.М. Литвинов. - Х.:ХНУВС, 2011. – 308 с.
8. Профілактика злочинів: підручник /О.М.Джужа та ін.; за заг.ред. О.М.Джужа. - Київ:Атіка, 2011. -720 с.
9. Стратегія і тактика протидії злочинності : монографія / Олександр Маркович Бандурка, Олексій Миколайович Литвинов; В.о. Кримінолог. асоц. України.– Харків : НікаНова, 2012.– 318 с.300 пр.– Бібліогр.: 302-317с .
10. Сущенко В. Д. Профілактика злочинності в Україні : навч. посібник / В. Д. Сущенко, В. І. Антипов. – К. : НАВСУ, 2000. – 136 с.

11. Давиденко В.Л. Кримінологічна діяльність суб'єктів кримінального судочинства : монографія / В.Л.Давиденко, О.О.Титаренко, М.Л.Давиденко, О.М.Литвинов. – Харків: Тимченко, 2011. -214с.

...

Особлива частина

ТЕМА № 8: Наукові дослідження кримінологічних характеристик та профілактики фонових явищ злочинності

Навчальна мета заняття:

Здобувачі повинні отримати знання, необхідні для визначення поняття фонових явищ злочинності, сформулювати цілісне уявлення про їх зв'язок зі злочинністю, навчитися давати кримінологічну характеристику цим явищам та з'ясувати основні напрямки профілактики цих явищ.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Поняття та основні види фонових явищ
2. Кримінологічна характеристика та профілактика окремих видів фонових явищ:
 - а) пияцтва та алкоголізму;
 - б) наркоманії та наркотизму;
 - в) безпритульності та безнаглядності;
 - г) проституції;
 - д) расизму та ксенофобії
 - е) насильства в сім'ї

Методичні вказівки до питань

1. Поняття та основні види фонових явищ

Перш за все здобувачам необхідно засвоїти визначення і види фонових явищ злочинності як різноманітних форм асоціальної та антисоціальної поведінки, які є основою для формування стійкої анти суспільної спрямованості особи та стають своєрідним сприятливим фоном для вчинення злочинів.

Крім того, слід звернути увагу на те, що на пострадянському просторі їх розвиток відбувається на тлі таких тенденцій загально-соціального розвитку, як криміналізація суспільної свідомості (суб'єктивний чинник) та заглиблення у стан маргіналізації (об'єктивний чинник). Слід мати на увазі, що багато з фонових явищ є тривожними симптомами деградації соціальної сфери і національної культури, падіння рівня моральності і духовності, втрати людьми сенсу життя та адекватних соціальних орієнтирів.

2. Кримінологічна характеристика та профілактика окремих видів фонових явищ:

- а) пияцтва та алкоголізму

- б) наркоманії та наркотизму
- в) безпритульності та безнаглядності
- г) проституції
- д) расизму та ксенофобії
- е) насильства в сім'ї
- ж) корупція (поза межами кримінальних правопорушень)

Розкриття цього питання здійснюється на основі засвоєного здобувачами матеріалу модулю №1, а саме – знань щодо кількісних та якісних показників злочинності, детермінації злочинності, особи злочинця, суб'єктів, змісту та напрямків запобігання злочинам та правопорушенням. Відповідно, при вивченні цього питання необхідно розглянути, у чому проявляється суспільна небезпечність перелічених фонових явищ, яким чином кожне з них пов'язане зі злочинністю, розглянути їх сучасний стан в Україні, а також основні напрямки профілактики.

Питання для самоконтролю

6. Розкрийте зміст поняття фонових явищ
7. Розкрийте, в чому проявляється взаємозв'язок і взаємообумовленість фонових явищ і злочинності
8. Розкрийте кримінологічну характеристику та напрямки профілактики пияцтва й алкоголізму як фонових явищ
9. Розкрийте кримінологічну характеристику й напрямки профілактики наркоманії та наркотизму як фонових явищ
10. Розкрийте кримінологічну характеристику та напрямки профілактики безпритульності й безнаглядності як фонових явищ
11. Розкрийте кримінологічну характеристику та напрямки профілактики проституції як фонових явищ
12. Розкрийте кримінологічну характеристику та напрямки профілактики расизму і ксенофобії як фонових явищ
13. Розкрийте кримінологічну характеристику та напрямки профілактики насильства в сім'ї як фонових явищ

Теми рефератів

1. Фонові явища злочинності – поняття та основні види
2. Пияцтво та алкоголізм як фонові явища злочинності
3. Токсикоманія та наркотизм як симптоми деградації соціальної сфери
4. Безпритульність та безнаглядність як фонові явища злочинності
5. Взаємозв'язок проституції і торгівлі людьми
6. Расизм і ксенофобія як фонові явища злочинності
7. Насильство в сім'ї в Україні: сучасний стан
8. Законодавство щодо запобігання насильству в сім'ї
9. Діяльність ОВС України щодо запобігання насильству в сім'ї

Література

Основна

1. Блага А.Б. Сутність, види, форми та методи профілактики насильства в сім'ї // Вісник кримінологічної асоціації України. – Том 1. - Х.: Золота миля, 2012. – С. 47-52
2. Соціальна профілактика торгівлі людьми: Навчально-методичний посібник / За ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2007. – 352 с.
3. Злочини на ґрунті ненависті: новий кримінальний феномен світового суспільства. Науково-семінарське видання / За заг. ред. Дж. Перліна, наук. Редактори О. А. Мартиненко та Ю. Л. Белоусов. – Львів: Астролябія, 2011. – 524 с.
4. Вісник кримінологічної асоціації України: матеріали «круглого столу» на тему «Виконання законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї» (м. Харків, 17 листоп. 2011 р). – МВС України, Харківський нац. ун-т внутр. справ; Кримінологічна асоціація України. – Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2011. – С. 109- 230
5. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям: метод. посіб. / Авт. Безпалько О. В., Гурковська Л. П., Журавель Т. В. та ін. / За ред. Зверєвої І. Д., Петрович Ж. В. – К.: Видавничий дім «Калита», 2010. – 376 с.
6. Назаренко Д.О. Кримінологічний аналіз та запобігання фоновим для злочинності явищам : монографія /Д.О. Назаренко, Харків : Золота Миля, 2013. – 458 с

Додаткова література

1. Попередження, виявлення і подолання випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми: методичний посібник для освітян / Авт. Журавель Т.В., Кочемировська О.О., Ясеновська М. Е. / За заг. ред. Безпалько О. В. – К.: ТОВ «К.І.С.», 2010. – 242 с.

Тема № 9. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання агресивно-насильницькій злочинності

Навчальна мета заняття: на підставі зазначених питань, здобувачі повинні отримати знання та сформувані цілісне уявлення про кримінально-правове та кримінологічне розуміння агресивно-насильницької злочинності; визначати її кількісні та якісні показники у структурі сучасної злочинності в Україні; зрозуміти специфічні ознаки агресивних злочинців.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Кримінологічна характеристика агресивно-насильницької злочинності.
2. Причини і умови, що породжують агресивно-насильницьку злочинність.
3. Запобігання агресивно-насильницькій злочинності.

Методичні вказівки до питань

До питання 1. *Насильницькі злочини* – це злочини, спрямовані на заподіяння шкоди певній особі чи суспільству шляхом застосування фізичного чи психічного насильства щодо неї безпосередньо чи щодо інших осіб або речей, які мають для неї значення.

Насильницькі злочини можна поділити на наступні групи:

1. Злочини проти життя, здоров'я, статевої свободи, честі, гідності, волі, що вчиняються шляхом фізичного чи психічного насильства: вбивства, доведення до самовбивства, тілесні ушкодження, побої і мордування, погроза вбивством, зґвалтування, мужолозтво, незаконне позбавлення свободи, захват заручників, наклеп, образа та інші злочини.

2. Корисливі насильницькі злочини: бандитизм, розбій, грабіж, вимагання.

3. Насильницькі посягання на державу, громадську безпеку, громадський порядок і порядок управління: терористичні акти і диверсії, пов'язані з загибеллю людей чи спричиненням шкоди здоров'ю, хуліганство, посягання на життя посадових осіб, опір представникам влади, а також інші насильницькі дії і погрози щодо посадових осіб.

Дослідження ООН вказують на те, що при рості злочинності у всіх країнах злочини насильницькі характеризуються наступним чином:

а) вони займають друге місце у структурі усієї злочинності після майнових злочинів;

б) в міру економічного розвитку будь-якої країни майнові злочини, особливо крадіжки, частішають, а злочини проти особи, особливо злочини проти життя, стають рідшими.

Характеристика тяжких злочинів проти життя і здоров'я в Україні. В сучасних умовах насильницька злочинність, як і інші види злочинності, зростає, хоч темпи зростання в різні роки є різними. Щорічний приріст навмисних вбивств за останнє десятиліття – біля 5%. В 90 роки в кримінологічній характеристиці насильницьких злочинів підкреслювався їх побутовий характер. В останні роки суттєво змінилась мотивація кримінального насильства. Збільшилась доля насильницьких злочинів з корисливою мотивацією, поширення набувають вбивства "на замовлення". Кожне третє вбивство вчиняється з корисливих спонукань, "побутові" вбивства складають біля 35%, з помсти – 12%, з ревності – 8%, з хуліганських мотивів – 2%, на сексуальному ґрунті – 1-2%. Застосування вогнепальної зброї для вбивства частішає з кожним роком і становить сьогодні біля 20%. Біля 60% вбивств вчиняється в стані сп'яніння. Майже 5% вбивць – неповнолітні.

Характеристика зґвалтувань та інших статевих злочинів. За статистичними даними питома вага зареєстрованих зґвалтувань останнім часом зменшилась. Це може бути пояснено: по-перше, різким підвищенням числа інших злочинів; по-друге – підвищенням латентності зґвалтувань. Біля третини складають групові зґвалтування. Майже 25% зґвалтувань вчинено неповнолітніми. У більш, ніж половини випадків зґвалтувань має місце сприятлива віктимна поведінка потерпілих. Інші статеві злочини в

кримінальній статистиці займають досить незначну долю.

Характеристика хуліганства, поєднаного з насильством. Останнім часом доля хуліганства серед насильницьких злочинів, згідно із статистикою, скорочується. Процент п'яних серед хуліганів найбільш високий – більше 80 %.

До питання 2. Причиною агресивно-насильницької злочинності, є відсутність у особи належного рівня культури відносин з іншими людьми, що проявляється у вигляді неповаги до фізичної і психічної недоторканості людини. Умовами, що сприяють агресивно-насильницькій злочинності є: недостатня ефективність правоохоронної діяльності держави, а також урбанізація, недоліки сімейного виховання, аномалії психіки, алкоголізація, пропаганда культу насильства у засобах масової інформації та інші фактори. Це підтверджується, зокрема, сучасними кримінологічними дослідженнями. В кримінологічній літературі відзначається, що за останні 800 років насильницькі злочини, і особливо, злочини проти життя, неухильно скорочувались. Якщо у Середні віки насильницькі злочини складали 1/5 частину усіх злочинних діянь, то на даний час їх доля не перевищує 3% (цей показник може значно коливатись в окремих сучасних країнах). Кримінологи вважають, що ці зміни є наслідком підвищення соціальної і етичної цінності людського життя. Прогрес цивілізації нерозривно пов'язаний з ростом зовнішнього і внутрішнього контролю за проявами насильства. Насильство забороняється як на моральному, так і на правовому рівні. Поширюються норми поведінки, в яких утверджується необхідність використання ненасильницьких засобів досягнення будь-якої мети. Породжуваний розвитком цивілізації процес підвищення чутливості людей до насильства поки що поширюється більшою частиною на вищі і середні шари суспільства. Нижчі шари не встигають засвоїти ціннісні орієнтації, що стримують насилля. Особливості, властиві особам молодого віку, теж не є сприятливими для формування ненасильницьких форм поведінки, тому більшість злочинців і жертв злочинів ненасильницького характеру – особи молодого віку.

До питання 3. Основним засобом запобігання агресивно-насильницькій злочинності є сприяння формуванню у особи такої культури взаємовідносин між людьми, котра проявлялась би у повазі до фізичної і психічної недоторканості людини, визнанні її найвищою цінністю у суспільстві. Як свідчить історичний досвід необхідними умовами для формування такої культури є: по-перше, розвиток цивілізованого ринку, котрий має властивість культуризувати життя людей; по-друге, релігійне і соціальне просвітництво. Вказані фактори здатні усувати причину насильницької злочинності. Для усунення умов, що сприяють агресивно-насильницькій злочинності необхідно вдосконалювати правоохоронну діяльність держави, зменшувати негативні наслідки урбанізації, вдосконалювати сімейне виховання, забезпечувати психічне здоров'я населення, протистояти алкоголізації, пропаганді жорстокості у засобах масової інформації і таке інше.

Теми рефератів

1. Поняття агресивно-насильницької злочинності.
2. Кримінологічна характеристика окремих видів агресивних злочинів

(вбивств, умисних тілесних ушкоджень, згвалтувань, хуліганства).

3. Стан та основні тенденції агресивно-насиленої злочинності.
4. Кримінологічна характеристика особи агресивного злочинця.
5. Причини й умови вчинення агресивно-насилених злочинів.
6. Запобігання агресивно-насиленій злочинності.

ЛІТЕРАТУРА.

Основна література

1. Кримінологія. Загальна частина : навчальний посібник / Кол. авторів за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010.
2. Кримінологія. Особлива частина : навчальний посібник / Кол. авторів за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2012.
3. Кримінологія: Загальна та Особлива част.: підручник [для здобувачів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; [за ред. проф. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2009.
4. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007-2008.

Додаткова література

1. Головкін Б. Конфліктні стосунки – передумова вчинення насильницьких злочинів у сімейно-побутовій сфері // Право України, 2001, №5
2. Середа А.В. Деякі методи дослідження соціальної обумовленості криміналізації проституції //Методологія наукового дослідження у галузі права: проблеми та перспективи розвитку . - 2004 . - С.80-83.
3. Сущенко В. Д. Профілактика злочинності в Україні : навч. посібник / В. Д. Сущенко, В. І. Антипов. – К. : НАВСУ, 2000. – 136 с.
4. Храмов О.М. Психічне насильство та вербальна агресія у кримінальному праві та кримінології //Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ . - 2000 . - Спецвипуск . - С. 251-252.

Тема № 10. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання загально-кримінальній корисливій злочинності

Навчальна мета заняття

Здобувачі повинні отримати знання та сформувати цілісне уявлення про кримінально-правове та кримінологічне розуміння загальнокримінальній корисливій злочинності; визначати її кількісні та якісні показники у структурі сучасної злочинності в Україні; зрозуміти специфічні ознаки корисливих злочинів.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання :

1. Кримінологічна характеристика корисливих злочинів та їх класифікація.

2. Причини і умови, що породжують загально-кримінальну корисливу злочинність.

3. Запобігання загально-кримінальній корисливій злочинності.

Методичні вказівки до питань

До питання 1. *Корислива злочинність* – це злочини, спрямовані на незаконне заволодіння майном чи незаконне одержання майнових вигод з корисливих спонукань. Корислива злочинність за своєю питомою вагою займає перше місце в структурі злочинності будь-якої сучасної країни. За даними ООН в країнах, що розвиваються майнові злочини становлять 49%, а злочини проти особи 43%. В розвинутих країнах це співвідношення становить: 82% – майнові злочини, 10% – злочини проти особи. В Україні до 2015 р. корислива злочинність складала 2/3 усіх злочинів.

За кримінологічною характеристикою корисливі злочини можна класифікувати на наступні групи:

1. Загально-кримінальна корислива злочинність;
2. Економічна корислива злочинність.

Загальнокримінальна корислива злочинність – це корислива злочинність, що проявляється у порушенні майнових прав і інтересів власників.

Економічна корислива злочинність – це корислива злочинність, що проявляється у порушенні законодавства, яке регулює суспільні відносини у сфері економіки.

Ці два види корисливої злочинності інакше називають відповідно ще:

- 1) корисливі злочини проти власності;
- 2) корисливими господарськими злочинами.

Загальнокримінальна корислива злочинність, становить близько 60% від числа злочинів зареєстрованих в Україні в 2015 р. Більше 85% майнових злочинів – це крадіжки, 3% – факти шахрайства, близько 10% – грабежі та розбої, 2% – вимагання.

Крадіжки складають близько 60% усіх зареєстрованих злочинів, із них близько 40% – це крадіжки з квартир та домівок громадян. Насильницькі корисливі злочини (грабежі, розбійні напади, бандитизм, вимагательство, умисне вбивство з корисливих мотивів) – становлять близько 6% усіх зареєстрованих злочинів.

До питання 2. Основною причиною загально-кримінальної корисливої злочинності є недостатній рівень задоволення людьми своїх потреб майнового характеру. Як свідчить досвід, а також сучасні кримінологічні дослідження, рівень корисливої злочинності не знаходиться в прямому зв'язку із рівнем економічного розвитку тієї чи іншої країни чи з рівнем безробіття. Зараз можна вважати доведеним, що злочинність, в тому числі і корислива, зростає як в період підйому економіки так і в період спаду. Зміни економічної ситуації як в кращу сторону так і в гіршу підвищує рівень злочинності. А економічна стабільність позитивно впливає на рівень злочинності. Якщо врахувати, що економічна стабільність є проявом належного рівня задоволення людьми своїх майнових потреб, то слід зробити висновок, що саме її рівень впливає на динаміку корисливої злочинності. За цією ж закономірністю визначається

рівень корисливої злочинності в сучасній Україні. Умовою, що сприяє зростанню корисливої злочинності в Україні є недостатній розвиток законодавчого забезпечення економічного порядку в Україні, а також неефективність правоохоронної діяльності.

До питання 3. Основними в запобіганні загально-кримінальній корисливій злочинності є заходи, що сприяють формуванню належної культури задоволення громадянами своїх майнових потреб. Для цього необхідно зокрема створювати як найсприятливіші умови, щоб якнайбільше громадян могли займатися чесним підприємництвом і бізнесом. Розвиток цивілізованого ринку, коли чесним бути вигідно призводить до звуження поля для корисливої злочинності, до витіснення останньої. Лише за цих передумов з'являється також можливість зробити ефективною правоохоронну діяльність держави.

Теми рефератів

1. Поняття загально-кримінальної корисливої злочинності.
2. Місце корисливих злочинів у структурі злочинності в Україні.
3. Кримінологічна класифікація загально-кримінальної корисливої злочинності.
4. Кримінологічна характеристика окремих видів корисливих злочинів.
5. Фактори, що детермінують вчинення корисливих злочинів.
6. Попередження корисливих злочинів, його форми та види.

ЛІТЕРАТУРА.

Основна література

1. Кримінологія. Загальна частина : навчальний посібник / Кол. авторів за заг. ред.. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010.
2. Кримінологія. Особлива частина : навчальний посібник / Кол. авторів за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2012.
3. Кримінологія: Загальна та Особлива част.: підручник [для здобувачів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; [за ред. проф. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2009.
4. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007-2008.

Допоміжна література

1. Батиргарєєва В.С. Кримінологічна характеристика та попередження розбоїв, поєднаних з проникненням у житло. – Х., 2003.
2. Бучко М.Б. Методологічні аспекти дослідження сучасної корисливої злочинності в Україні // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України: Науково-теоретичний журнал. – 1999. – №4. – С. 49-62.
3. Коваленко В. І. Кримінологічна характеристика сучасних грабежів і розбоїв і заходи їх попередження. - М.: Еліт, 2000. - 34 с.

Тема № 11. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання професійній, організованій та рецидивній злочинності

Навчальна мета заняття: на підставі зазначених питань, здобувачі

повинні отримати знання та сформувані цілісне уявлення про кримінально-правове та кримінологічне розуміння професійної, організованої та рецидивної злочинності; виділяти специфічні ознаки професійної, організованої та рецидивної злочинності; визначати її кількісні та якісні показники у структурі сучасної злочинності в Україні та основні напрямки попередження професійної, організованої та рецидивної злочинності.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Поняття та детермінація професійної злочинності.
2. Кримінологічна характеристика професійної злочинності.
3. Поняття та детермінація організованої злочинності.
4. Кримінологічна характеристика організованої злочинності.
5. Поняття та детермінація рецидивної злочинності.
6. Кримінологічна характеристика рецидивної злочинності.
7. Запобігання професійній, організованій та рецидивній злочинності.

Методичні вказівки до питань

До питання № 1. Необхідно визначити поняття професійної злочинності та дослідити її кількісні та якісні показники у структурі сучасної злочинності в Україні. Розкрити фактори, причини та умови професійної злочинності. Розглянути проблему латентності цих видів злочинів.

До питання № 2. Здобувачам треба визначити основні ознаки професійної діяльності та види злочинних «спеціалізацій». Розкрити морально-психологічні якості професіональних злочинців та охарактеризувати кримінальну субкультуру та кримінальні традиції. Розкрити термін «професійний злочинець».

Професійну злочинність характеризують 4 основні ознаки:

- а) стійкий вид злочинного заняття (спеціалізація);
- б) певні знання і навички (кваліфікація) ;
- в) злочини як джерело засобів до існування;
- г) зв'язок з кримінальним середовищем.

Професійні злочинці, які не є членами певних злочинних організацій, для забезпечення своєї індивідуальної діяльності змушені притримуватись певних норм співіснування з іншими такими самими злочинцями. В зв'язку з цим у кримінальному світі виникли певні загальні норми поведінки – воровські закони. Професійні злочинці, які самі суворо притримувались цих законів і завдяки своєму значному досвіду могли забезпечувати існування цих законів, – утворили злочинну еліту, яка виникла в колишньому Радянському Союзі під назвою "вори у законі".

До питання № 3. Слід зазначити, що організована злочинність є реальністю в усіх країнах світу, у тому числі і в Україні. Вона має систему багаторівневих стійких зв'язків, які призводять до концентрації злочинності. Необхідно надати поняття організованої злочинності та визначити фактори, причини та умови організованої злочинності. Також треба знати рівень

організованої злочинності в Україні.

До питання № 4. Необхідно виділити ознаки організованої злочинності та види злочинних угруповань. Класифікація злочинних організованих груп. Принципи внутрішньої організації та напрямки діяльності злочинних угруповань. Треба надати кримінологічну характеристику особі-учаснику злочинних груп і злочинних організацій.

Ознаками, що відрізняють саме злочинну організацію від інших є: 1. Протиправні засоби досягнення злочинних цілей; 2. Професіоналізм кримінального характеру; 3. Законспірованість справжньої злочинної діяльності під виглядом легальної; 4. Спеціальна система протидії діяльності правоохоронних органів.

Ці ознаки проявляються в сучасній організованій злочинності в наступних проявах:

1. Як правило, організована злочинність задовольняє потреби населення в нелегальних товарах (крадених чи заборонених – автомобілі, наркотики, зброя і т.п.) і послугах (проституція і т. п.).

2. Організована злочинність здійснює свою діяльність на засадах регіональності і планомірності.

3. Для забезпечення ефективної діяльності утворюються спеціальні підрозділи.

4. Злочинна організація не може обійтись без професіоналів – тобто людей, котрі мають навички злочинні. Вони розвивають у своєму колі кримінальну систему цінностей, намагаються максимально убезпечити злочинну діяльність від розкриття і не допустити втручання у свою діяльність офіційних інстанцій контролю, зокрема правоохоронних органів.

5. Кожна злочинна організація знаходиться у строго централізованому підкоренні до керівної структури, яка веде пошук можливостей для кримінальних дій, планує і контролює злочинну діяльність.

6. Поряд з ієрархічною структурою, злочинна організація обов'язково має певні нормативні правила поведінки для своїх членів – свій статут, порушення якого суворо карається.

7. Нейтралізація кримінального переслідування досягається шляхом дистанціювання керівництва злочинної організації від безпосередніх виконавців тих чи інших злочинів. Тому, як правило, правоохоронним органам рідко вдається викрити діяльність керівників злочинних організацій.

До питання № 5. Здобувач повинен розглянути поняття рецидиву злочину. Також надати поняття рецидивної злочинності, визначити фактори, причини та умови, які сприяють рецидивної злочинності. Проблема рецидивної злочинності завжди була і є однією з найбільш актуальних. Рівень рецидивної злочинності визначає ступінь ефективності кримінальної юстиції. Треба знати показники рецидивної злочинності.

До питання № 6. Необхідно визначити види рецидиву злочинів, особливості структури рецидивної злочинності. Треба розглянути особу рецидивіста та надати їй кримінологічну характеристику. Кримінологічні типи рецидивістів.

До питання № 7. Треба зазначити основні заходи, які розробляються та реалізуються державою по запобіганню професійної, організованої та рецидивної злочинності. Основними напрямками протидії організованим і професійним формам злочинності є:

1) заходи, спрямовані на вдосконалення організації економічного життя людей відповідно до природних законів економіки, тобто спрямовані на розвиток культури економіки. Зокрема, це заходи, що сприяють розвитку цивілізованого підприємництва, чесному бізнесу на ринкових засадах, здатного конкурувати із злочинними формами діяльності у сфері економіки;

2) вдосконалення діяльності держави у сфері боротьби з організованою і професійною злочинністю. Зокрема, вдосконалення законодавства і діяльності правоохоронних органів в умовах ринкових відносин.

Система попередження злочинності включає в себе багаторівневі заходи, які спрямовані на блокування, нейтралізацію та усунення факторів, причин і умов, які її породжують та обумовлюють.

Теми рефератів.

1. Кримінологічна характеристика професійної злочинності.
2. Кримінологічна характеристика організованої злочинності.
3. Кримінологічна характеристика рецидивної злочинності.
4. Особливості детермінації професійної, організованої та рецидивної злочинності.
5. Особливості особи злочинця-професіонала.
6. Особливості особи рецидивіста.
7. Запобігання професійній злочинності.
8. Запобігання організованим злочинностям.
9. Запобігання рецидивній злочинності.

Основна література

1. Кримінологія. Особлива частина : навчальний посібник / Кол. авторів за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2012.
2. 3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007-2008. В кн.2. –С.269-405, 516-609.
4. Курс кримінології: підручник: Особлива частина: підручник. У 2 кн. Кн.2. / М.В.Корнієнко, Б.В.Романюк, І.М.Мельник та ін. / за загал. ред.О.М.Джузи. – К.: Юрінком Інтер, 2001.- С.81-94.

Допоміжна література

1. Батиргарєєва В. Рецидив злочинів за кримінальним законодавством України і зарубіжних країн: порівняльний аналіз // Вісник Академії правових наук України. – 2004. - № 1(36) – С. 52-56.
4. Голіна В.В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом. Х., 2004.

5. Закалюк А.П. Нормативне визначення організованої злочинної діяльності: теоретичне і семінарське значення // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2001. - № 4. – С. 8-10.

Тема № 12. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та запобігання злочинам економічної спрямованості

Навчальна мета заняття: на підставі зазначених питань, здобувачі повинні отримати знання та сформувані цілісне уявлення про кримінально-правове та кримінологічне розуміння економічної злочинності ; визначати її кількісні та якісні показники у структурі сучасної злочинності в Україні; з'ясувати ознаки злочинця у сфері економічної діяльності та сучасні засоби запобігання економічним злочинам, особливості запобігання злочинності у суміжних сферах.

Кількість годин – 2 години денна форма навчання Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Історія виникнення та поняття економічної злочинності.
2. Класифікація економічних злочинів та кримінологічні показники окремих їх видів.
3. Детермінанти економічної злочинності.
4. Попередження злочинів у сфері економіки.

Методичні вказівки до питань

До питання 1. Незважаючи на свою досить коротку історію ця злочинність становить одну з найбільших загроз національній безпеці, завдаючи величезної матеріальної та моральної шкоди суспільству. Аналіз економічної злочинності передбачає вивчення закономірностей розвитку самої економіки та процесів управління нею. Крім того, на поширення цієї злочинності суттєво впливає наявність прогалин у правовому регулюванні економічних відносин. Масштаби і темпи зростання економічної злочинності в Україні, що завершила лише початковий етап трансформаційних перетворень і ще недостатньо чітко врегулювала економічні відносини, характеризуються як формуванням злочинних форм бізнесу, так і криміналізацією усього господарського механізму. Економічні злочини нині включають широке коло різних за своїми кримінально-правовими ознаками діянь, боротьба з якими вимагає адекватного державного підходу, ресурсного забезпечення та вдосконалення чинного законодавства, яке не відповідає реаліям сьогодення. Внаслідок цього інтереси держави вступають у протиріччя з інтересами суб'єктів господарювання. Це змушує їх приховувати прибутки, не сплачувати податки, окремі операції здійснювати в тіньовому секторі. Держава, зі свого боку, з метою дотримання задекларованого правопорядку, вимушена переходити на адміністративні методи управління економікою, застосовувати жорсткі фіскальні заходи, посилювати кримінальне переслідування за "тіньову"

економічну діяльність. Але такими методиками навряд чи можливо запобігти зростанню економічної злочинності, в тому числі її організованих форм, які видозмінюються.

В Україні набули поширення такі види економічних злочинів: ухилення від погашення заборгованості за отримані під гарантію Уряду України іноземні кредити; коли з метою ухилення від оподаткування використовуються фірми, зареєстровані на підставних осіб; зловживання у сфері приватизації; заподіяння збитків державі незаконними торговельними операціями, що здійснюються через підставні фірми; шахрайство з фінансовими ресурсами; злочини у сфері зовнішньоекономічної діяльності; контрабандна, особливо на українсько-російській та українсько-молдовській ділянках кордону, на які припадає 65 % вартості всіх вилучених контрабандних товарів, та втягування в злочинну діяльність посадових осіб; розкрадання зерна з державного резерву; випуск фальсифікованої лікєро-горілкової продукції тощо.

До питання 2. У публікаціях західних кримінологів економічні злочини класифікуються або на законодавчій основі, тобто за найменуванням порушених норм кримінального закону, або за видом об'єкта посягання. Іноді таке згрупування дається у вигляді переліку економічних діянь.

Деякі класифікації будуються за конкретними критеріями, прикладом чого може бути класифікація, розроблена німецьким професором Г. Кайзером. У першому випадку він групує злочини проти банківської та акціонерної систем обміну, кредитної системи, системи страхування і свободи конкуренції, включаючи зловживання довірою та фіктивне банкрутство, порушення авторських прав і права маркірування. В другому - ухилення від сплати податків, митні злочини, шахрайство із субсидіями, здирство і хабарництво. До третього блоку він відносить порушення законодавства про охорону праці, злочини проти споживачів та навколишнього середовища.

Інший німецький вчений М. Шнайдер називає три сектори економіки, що є об'єктами економічних зазіхань: 1) злочини, що посягають на банківський і кредитний сектори; 2) злочини, що посягають на сектори будівництва і нерухомого майна; 3) злочини, що посягають на сектори транспорту і подорожей.

Заслуговує уваги і така класифікація економічних злочинів: злочини, пов'язані зі зловживаннями капіталовкладеннями та нанесенням збитків компаньйонам, акціонерам, інвесторам (незаконні операції з бухгалтерськими документами, акціями, інвестиціями); злочини, які проявляються у зловживаннях з депозитним капіталом і наносять збитки кредиторам, гарантам (фіктивне банкрутство, шахрайство у галузі страхування, маніпуляції із субсидіями); злочини, пов'язані з порушенням правил вільної конкуренції (промислове шпигунство, штучне завищення або заниження цін, змова про фіксування цін, фіктивна реклама); злочини, що порушують права споживачів (випуск недоброякісної продукції, шахрайства, що спричиняє збитки споживачам); злочини проти довкілля (забруднення водойм, атмосфери, порушення правил будівництва тощо); злочини, що посягають на фінансову систему держави (шахрайство з фінансовими ресурсами, ухилення від сплати

податків, порушення правил торгівлі тощо); злочини, пов'язані зі зловживаннями у галузі соціального страхування і пенсійного забезпечення; злочини, пов'язані з навмисним порушенням правил техніки безпеки, що заподіює матеріальну і фізичну шкоду працівникам; комерційні хабарі; комп'ютерні злочини тощо.

Якщо виходити з кримінально-правової класифікації економічних злочинів, то вона матиме наступний вигляд:

1) *злочини у сфері відносин власності*, пов'язані зі службовою діяльністю: розкрадання державного або колективного майна шляхом шахрайства, присвоєння, розтрата або зловживання посадовим становищем;

2) *злочини у сфері використання бюджету* порушення законодавства про бюджетну систему України; видання нормативних актів, що змінюють прибутки і витрати бюджету всупереч визначеному законом порядку;

3) *злочини у сфері фінансових відносин*: виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів; незаконні операції з валютними цінностями; приховування валютної виручки; ухилення від сплати податків; порушення порядку випуску (емісії) та обороту цінних паперів; підробка знаків поштової оплати і проїзних квитків; незаконне виготовлення, підробка, використання або збут незаконно виготовлених і одержаних чи підроблених марок акцизного збору;

4) *злочини у сфері підприємництва*: заняття забороненими видами підприємницької діяльності; порушення порядку її заняттям; фіктивне підприємництво; шахрайство з фінансовими ресурсами; виготовлення спиртних напоїв і торгівля ними; незаконна торговельна діяльність; протидія законній підприємницькій діяльності; приховування банкрутства; фіктивне банкрутство;

5) *злочини у сфері захисту від монополізму і несумлінної конкуренції*: незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять собою комерційну таємницю; розголошення комерційної таємниці; штучне підвищення і підтримання високих цін на товари народного споживання та послуги населенню; змова про фіксування цін; примушування до виконання або невиконання цивільно-правових зобов'язань;

6) *злочини у сфері обслуговування населення*: випуск або реалізація недоброякісної продукції; обман покупців; обман замовників; одержання незаконної винагороди від громадян за виконання робіт, пов'язаних з обслуговуванням населення; порушення правил торгівлі;

7) *злочини у сфері митного регулювання* — контрабанда. Кожна з наведених вище класифікацій економічних злочинів має право на існування, оскільки сприяє їх систематизації та аналізу.

До питання 3. Основні детермінанти економічної злочинності в Україні на сучасному етапі з урахуванням її довгострокових, середньострокових і короткострокових чинників розподіляються наступним чином:

Довгострокові фактори: недосконалість господарського механізму щодо використання різних форм власності, виштовхування приватної власності за межі офіційної системи господарювання; відсутність цивілізованих ринкових відносин, добросовісної конкуренції, наявність численних диспропорцій

(цінових, галузевих тощо); інформаційний вакуум щодо більшості соціально-економічних процесів, управлінських рішень та контролю за їх виконанням; відсутність в народі демократичних традицій (як економічних, так і політичних), низька правова культура, що призводить до невиконання своїх обов'язків перед державою» у вигляді повноти сплати податків; протиріччя між командно-адміністративною системою господарювання, від якої Україна відійшла, і ринковою економікою, до якої вона ще не дійшла.

Середньострокові фактори: надмірна монополізація економіки, наявність могутнього, але антиринкового військово-промислового комплексу; сировинна спеціалізація виробництва і експорту, що продукує відсталість і антиринкове спрямування економіки, проведення Україною демпінгової політики на світовому ринку; надмірне адміністративне втручання в економіку, обмеження ділової ініціативи і націленості на ефективність виробництва, великі витрати на утримання управлінського апарату, надання численних пільг окремим юридичним і фізичним особам; високий рівень корупції в системі органів державної влади і управління та тінізації економіки.

Короткострокові фактори: відсутність морально-психологічної єдності суспільства, узгодженості дій щодо основних напрямів реформування політичної та економічної систем; надлишковий податковий тиск на суб'єктів господарювання, який заганає їх у тінь; відставання правового забезпечення протидії економічній злочинності від швидкості її зростання та необхідності посилення боротьби з нею; нерозвиненість ринкової інфраструктури української економіки, її нездатність забезпечити нормальний рух інвестицій, капіталів, товарів, робочої сили, неефективність державного контролю у цій сфері; низька платоспроможність більшості громадян, пауперизація широких верств населення, що ставить їх за межу бідності; правова незахищеність суб'єктів господарювання від зловживань, утисків та вимагань з боку чиновників державного апарату на всіх його рівнях тощо.

До питання 4. Проблемам попередження економічних злочинів приділялась значна увага у вітчизняній кримінологічній літературі. Зокрема, відмічалось, що ефективність протидії економічній злочинності пов'язана насамперед з удосконаленням податкового законодавства, наскільки воно буде виконувати стимулюючу функцію і не душитиме виробника. Це ліквідує підґрунтя економічної злочинності — *тіньову економіку*.

Не менш значущим у запобіганні економічним злочинам має стати поліпшення діяльності всіх правоохоронних органів, громадських організацій, які задіяні у цій справі. Майже всі автори приходять до висновку, що треба виділити три напрямки їх профілактичної роботи:

- 1) виявлення й усунення (нейтралізація) криміногенних факторів, що обумовлюють ці злочини (загальна профілактика);
- 2) виявлення та недопущення злочинів, вчинення яких готується (спеціальна профілактика);
- 3) встановлення осіб, від яких з високим ступенем вірогідності можна очікувати вчинення злочинів, та вжиття до них заходів виховного характеру (індивідуальна профілактика).

У зв'язку з тим, що процес боротьби з економічною злочинністю досить складний, необхідно залучати до цієї справи науковий потенціал держави з метою внесення конкретних пропозицій щодо удосконалення діяльності усіх суб'єктів профілактики злочинів та їх скоординованої взаємодії. Діяльність зазначених суб'єктів, має відповідати міжнародним стандартам, бути максимально прозорою і зрозумілою як громадськості, так і підприємцям з тим, щоб ефективно виконувати наступні *завдання*: своєчасно запобігати, розкривати і розслідувати злочини в сфері економіки на підприємствах, в організаціях, комерційних структурах, фінансово-кредитній та банківській системах, добиватися повного відшкодування нанесених збитків, забезпечувати захист громадян від злочинних посягань; активно використовувати засоби масової інформації для висвітлення стану економічної злочинності в країні та регіонах і напрямів боротьби з нею. Неабиякий профілактичний ефект можуть принести заходи щодо вдосконалювання діяльності контролюючих органів, наділених правами органів дізнання тощо.

Не менш важливою перешкодою економічній злочинності є заходи, спрямовані на ліквідацію кризи неплатежів і нецільового використання бюджетних коштів, зокрема: проведення із залученням семінарських працівників відповідних міністерств і відомств комплексних перевірок законності здійснення товарно-грошових операцій суб'єктами підприємницької діяльності, що створені при державних підприємствах, виявлення фактів одержання прихованих доходів шляхом вилучення з обігу різниці між собівартістю та роздрібними цінами на товари і послуги; погашення заборгованості з виплати заробітної плати, для чого запровадити механізм матеріальної відповідальності підприємств-боржників перед своїми працівниками; забезпечення жорсткого контролю за проходженням бюджетних коштів аж до безпосереднього їх одержувача, спрямованих на адресну державну підтримку, а також погашення заборгованості по заробітній платні тощо.

Теми рефератів

1. Поняття та детермінація злочинів економічної спрямованості.
2. Кримінологічна характеристика злочинів економічної спрямованості.
3. Запобігання злочинам економічної спрямованості.
4. Поняття та ознаки «тіньової економіки».
5. Злочини у паливно-енергетичному комплексі.
3. Злочини у банківсько-кредитній сфері.

Основна література

1. Кримінологія. Загальна частина : навчальний посібник / Кол. авторів за заг. ред.. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2010.
2. Кримінологія. Особлива частина : навчальний посібник / Кол. авторів за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2012.
3. Кримінологія: Загальна та Особлива част.: підручник [для здобувачів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; [за ред. проф. І. М. Даньшина]. – Х. : Право, 2009.

4. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007-2008.
5. Кримінологія: Підручник/ за ред. Я.Ю.Кондратьєва – К., 2005.
6. Курс кримінології: підручник: Заг.част.: підручник. У 2 кн. / О.М. Джужа, П.П.Михайличенко, О.Г.Кулик та ін. / за загал. ред.О.М.Джузи. – К.: Юринком, 2002.
7. Кримінологія: Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини): Навч. посіб. // За заг. ред. О. М. Джузи. — К., 2002.
8. Зелінський А.Ф. Кримінологія. Навч.посібник – Х., 2000.

Допоміжна література

1. Бойко А. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють економічні злочини у зарубіжній кримінології // Вісник Львівського університету. Серія “Міжнародні відносини”, Вип. 3, 2001
- Ущатовський В. Тіньова економіка як інфраструктура організованої злочинності: сутність, тенденції розвитку, кримінально-правові проблеми // Право України, 2000, №11

Тема № 13. Напрями розвитку кримінологічної характеристики та протидії злочинності неповнолітніх

Навчальна мета заняття: на підставі зазначених питань, здобувачі повинні отримати знання та сформувані цілісне уявлення про кримінально-правове та кримінологічне розуміння злочинності неповнолітніх; визначати її кількісні та якісні показники у структурі сучасної злочинності в Україні; з’ясувати ознаки неповнолітнього злочинця та сучасні засоби запобігання злочинам неповнолітніх, особливості запобігання злочинності молоді

Кількість годин – 2 години денна форма навчання Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно розкладу занять).

Навчальні питання:

1. Поняття злочинності неповнолітніх.
2. Стан та основні тенденції злочинності неповнолітніх.
3. Кримінологічна характеристика особи неповнолітнього злочинця.
4. Детермінація злочинності неповнолітніх.
5. Попередження злочинності неповнолітніх.

Методичні вказівки до питань

До питання №1. Звертаючись до розгляду злочинності неповнолітніх необхідно виходити з того, що вона є частиною злочинності в цілому, розвивається під впливом тих же факторів, має з нею інші спільні риси. Проте злочини неповнолітніх мають певні особливості, що дозволяє виділити їх в окремий вид злочинності, що відрізняється високим суспільним значенням, особливостями кримінально-правової та кримінологічної характеристики, що безпосередньо витікає з юридичних, психологічних, педагогічних і суто кримінологічних якостей особистості неповнолітнього злочинця. Ці обставини визначають зміст поняття «злочинність неповнолітніх». В основі поняття «злочинність неповнолітніх» лежать особливості її загально-юридичної та

кримінально-правової характеристики, що пов'язані з віком кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. Необхідно відрізнити поняття злочинності неповнолітніх від суспільно небезпечних вчинків дітей у віці до 14 років, а також від інших близьких понять, що мають в основі не юридичне, а переважно соціологічне, психологічне, педагогічне та медичне підґрунтя (дитяча, підліткова, юнацька, молодіжна злочинність), а також розрізняти «фактичну» і «офіційну» злочинність неповнолітніх

До питання №2. Основною особливістю стану злочинності неповнолітніх з 2005 по 2009 рік було зниження її рівня, що знаходило відображення в зменшенні абсолютних та відносних кількісних показників злочинності неповнолітніх. Позитивні тенденції стану злочинності неповнолітніх в цей період можуть бути пояснені декількома обставинами: зменшується кількість неповнолітніх осіб в структурі населення країни; наявність певних досягнень у протидії злочинності неповнолітніх; суттєвим рівнем латентності злочинності неповнолітніх. Негативна динаміка має об'єктивні передумови пов'язані з соціальними наслідками економічної кризи в країні та із заходами нового керівництва МВС України щодо дотримання особовим складом тодішньої міліції встановленого порядку реєстрації та розгляду повідомлень про вчинені злочини. Наступні три роки спостерігалось певне зростання злочинності неповнолітніх. Динаміка злочинності неповнолітніх у 2015 знову зменшилась. Структура злочинності неповнолітніх відрізняється від злочинності дорослих обмеженістю видів вчинених окремих видів злочинів, домінуванням злочинів проти власності. Характер злочинності неповнолітніх залишається більш тяжким у порівнянні з злочинністю повнолітніх, достатньо високим рівнем рецидиву та групової злочинності. Таким чином, зміни у кількісних і якісних показниках злочинності неповнолітніх носять суперечливих характер.

До питання №3. Основу кримінологічної характеристики неповнолітнього злочинця складають кримінально-правові та соціально-демографічні ознаки осіб, що вчинила злочини до досягнення повноліття. Але провідне значення в кримінологічній характеристиці неповнолітніх злочинців має розуміння сукупності притаманних цим особам соціально-психологічних криміногенних якостей, які є продукуючими чинниками скоєних злочинів. Особистість неповнолітнього злочинця – це сукупність соціально-психологічних криміногенних якостей і характеристик неповнолітньої особи, що вчинила злочин, якими вона в певній мірі відрізняється від своїх правослухняних однолітків, дорослих злочинців і інших громадян. Криміногенний характер можуть мати біологічно обумовлені якості особистості неповнолітнього, особливості функціонування психіки особи, набутий життєвий досвід у вигляді знань, вмінь, соціальних статусів, стереотипів поведінки, і нарешті система ціннісних орієнтирів, переконань, установок на кримінальні форми поведінки. Необхідно з'ясувати соціально-демографічну характеристику неповнолітніх злочинців, розглянути соціально-психологічних риси особистості неповнолітніх злочинців. Кримінологи і соціальні психологи неодноразово констатували що у більшості неповнолітніх злочинців спостерігаються риси деформації особистості за дезадаптивним, асоціальним

типом. Природно, що ознаки асоціальної деформації, криміногенні якості особистості у неповнолітніх злочинців розвинуті не однаково і мають певну диференціацію. Це дає підстави кримінологам стверджувати про наявність чотирьох основних типів неповнолітніх злочинців: випадкового, ситуативного, нестійкого, злісного.

До питання №4. Більшість українських кримінологів підтримують комплексне розуміння детермінант злочинності неповнолітніх, яке передбачає інтегративне сприйняття всіх існуючих факторів злочинності неповнолітніх – природних, психологічних, соціальних – з певним акцентом на провідне значення соціально-психологічного пояснення наявності злочинності неповнолітніх. З'ясовуючи зміст детермінант злочинності неповнолітніх, необхідно мати на увазі, що по відношенню до злочинності неповнолітніх діють загальні фактори (обставини), які в цілому генерують злочинність в суспільстві. Другий рівень детермінант – це притаманні переважно лише злочинності неповнолітніх видові детермінанти, які відрізняють злочинність неповнолітніх від інших груп злочинців: соціальні фактори, елементи соціального середовища, дія яких, з урахуванням впливів біологічних і психологічних чинників, призводить до формування криміногенної спрямованості особистості всіх неповнолітніх злочинців. Загальні детермінанти злочинності і видові фактори злочинності неповнолітніх перетворюються у криміногенні обставини на індивідуальному рівні, у криміногенні фактори мікросередовища неповнолітнього. Вони складають індивідуальний комплекс факторів злочинної поведінки конкретного неповнолітнього, що відображається в криміногенних якостях особистості цього неповнолітнього злочинця. Безпосередньою причиною злочину є криміногенні якості особистості неповнолітнього, криміногенна спрямованість особистості, що знаходить кінцевий вираз в мотивах злочину. Умовою виступає криміногенна ситуація, тобто сукупність обставин, що об'єктивно обумовлюють, сприяють або провокують вчинення злочину неповнолітньою особою. Таким чином, розглядаючи детермінанти злочинності неповнолітніх ми враховуємо дію детермінант трьох рівнів, але переважну увагу приділяємо видовим детермінантам, розкриваємо зміст факторів, що впливають на формування криміногенної спрямованості особистості всіх неповнолітніх злочинців. Виходячи з розуміння психологічних механізмів сприйняття і привласнення негативної інформації соціального середовища, необхідно з'ясувати найближчі причини особистісних деформацій і формування криміногенної спрямованості особистості неповнолітнього злочинця. Видовими детермінантами злочинності неповнолітніх, тобто джерелами отримання негативної соціальної інформації традиційно вважаються: сім'я; поза сімейні негативні фактори, зокрема, неформальні групи в побутовому оточенні та дорослі, що мають асоціальну або криміногенну спрямованість; занедбаність і безсистемність організації дозвілля неповнолітніх; незадовільна робота установ дошкільного і шкільного виховання; незадовільна робота установ дошкільного і шкільного виховання; негативний вплив ЗМІ та електронного інформаційного простору: відсутність цілісної державної політики і системи захисту прав дітей та

попередження правопорушень і злочинів серед дітей.

До питання №5. Попередження злочинів неповнолітніх полягає у проведенні вповноваженими суб'єктами системи заходів, спрямованих на усунення або нейтралізацію факторів, що викликають вчинення неповнолітніми злочинів. В залежності від об'єктів, на які спрямована профілактична діяльність, прийнято виділяти два рівні попередження злочинів неповнолітніх: загальновидовий і індивідуальний. Об'єктом загальновидового попередження злочинності виступає вся сукупність притаманних злочинності неповнолітніх детермінант. На індивідуальному – причини і умови можливої злочинної поведінки конкретного неповнолітнього. На загальновидовому і індивідуальному рівнях профілактична діяльність проводиться за допомогою використання різноманітних за змістом і функціональним призначенням спеціально-кримінологічних засобів впливу на об'єкти: правових, організаційних, економічних, педагогічних, психологічних, медичних, інших. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» визначає перелік органів, служб, спеціальних установ та закладів, на які покладається профілактика злочинів неповнолітніх. З огляду на започатковані у сфері протидії злочинності неповнолітніх реформи, зорієнтовані на європейські стандарти, необхідно розглянути перспективи розвитку системи суб'єктів попередження злочинності неповнолітніх та змісту їх профілактичної діяльності.

Теми рефератів.

1. Поняття злочинності неповнолітніх в системі суміжних понять.
2. Стан та основні тенденції злочинності неповнолітніх.
3. Кримінологічна характеристика особи неповнолітнього злочинця.
4. Детермінанти злочинності неповнолітніх.
5. Основні напрями та форми попередження злочинності неповнолітніх.
6. Особливості кримінологічної характеристики та попередження злочинності серед молоді.
7. Законодавчі засади попередження злочинності неповнолітніх.
8. Система суб'єктів попередження злочинів неповнолітніх.
9. Особа неповнолітнього злочинця та конкретна життєва ситуація в системі детермінант злочинності неповнолітніх.
10. Сучасні заходи держави щодо вдосконалення системи протидії злочинності неповнолітніх.
11. Запобігання злочинам, що вчиняються неповнолітніми з психічними відхиленнями.

4.Рекомендована література (основна, додаткова), інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті

Нормативні акти:

1. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Кримінальний кодекс України: прийнятий 5 квітня 2001р. №2341-III: URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення, прийнятий 7 грудня 1984 р. № 8073 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

4. Кримінальний процесуальний Кодекс України, прийнятий 13 квітня 2012 № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

5. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22 червня 2000 р. № 1835-III // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 40. - Ст. 338. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>

6. Про запобігання та протидію домашньому насильству Закон України: від 15.11.2001 р., № 2789-III // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 10. – Ст. 70 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14#Text>

7. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січ. 1995 р. № 20/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 6. Ст. 35. // URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80#Text>

8. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними : Закон України від 15 лют. 1995 р. № 62/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 10. – Ст. 62.// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358. // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>

10. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994 № 264/94-ВР // Відомості Верховної Ради України , 1994, N 52, ст.455 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80#Text>

11. Про національну поліцію : Закон України від 2 червня 2015 р. № 580-VIII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

12. Про пробацію: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.

13. [Про запобігання та протидію легалізації \(відмиванню\) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII // Відомості Верховної Ради України від 19.12.2014 р., / № 50-51 /, стор. 3250, стаття 2057.](#)

14. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України від 05.12.2014 р., № 49, стор. 3186, стаття 2056.

Основна література:

9. Кримінологія. Академічний курс / Кол. авторів: за заг. ред. О. М. Литвинова. – К.: Видавничий дім «Кондор», 2018. -588 с.
10. Кримінологія. Загальна частина : навчальний посібник / Кол. авторів: Блага А. Б., Богатирьов І. Г., Давиденко Л. М. та ін.; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2011.
11. Кримінологія. Особлива частина: навчальний посібник / Кол. авторів: Блага А. Б., Васильєв А.А., Давиденко Л.М. та ін.: за заг. ред. О. М.Литвинова; наук. ред. серії О. М. Бандурка. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2011.
12. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник [для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів] / В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодед ;– Х. : Право, 2014.
13. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007-2008.
14. Курс кримінології: підручник: Загальна частина.: підручник. У 2 кн. Кн. 1./ О.М. Джужа, П.П.Михайличенко, О.Г.Кулик та ін. / за загал. ред.О.М.Джужа. – К.: Юрінком Інтер, 2002.

Додаткова література:

1. Литвинов О. М., Назимко Є. С. Настільна книга ад'юнкта та здобувача наукового ступеня (зі спеціальності 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально- виконавче право) : наук.-практ. посіб / за заг. ред. О. М. Литвинова. Донецьк : ВД «Кальміус», 2014.
2. Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокурєнка; упоряд. О. М. Джужа, О. М. Литвинов. Харків ; Київ : Харк. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. внутр. справ, Кримін. асоц. Укра їни ; Золота миля, 2017.
3. Кримінологічний довідник : довідкове видання / за наук. ред. Бандурки О. М.; за заг. ред. Джужі О. М. і Литвинова О. М. Харків : Золота миля, 2013
4. Канібер Ю.М. Кримінологічна діяльність: ознаки, види, взаємозв'язки// Вісник Кримінологічної асоціації України: матеріали Всеукраїнської наук.-практ.конференції, присвяченої 20-річчю заснування кафедри кримінального права та кримінології ХНУВС 12 травня 2012 року «Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції»/ МВС України; ХНУВС; Кримінологічна асоціація України .- Том 1.- Х.: Золота миля, 2012. – С.88-94.
5. Кримінологія: Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини): Навч. посіб. // За заг. ред. О. М. Джужа. — К., 2002.
6. Батиргарєєва В. С. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток української кримінології / В. С. Батиргарєєва // Вісника Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 1 (2). – С. 209–227.
7. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень / М. Т. Білуха. – К. : АБУ, 2002. – 480 с.
8. Блажівський Є. М. Моніторинг протидії злочинності в Україні : монографія / Є. М. Блажівський. – Х. : Золота миля, 2013. – 372 с.
9. Голіна В. В. Кримінологічна політика держави : сутність та передумови

її формування / В. В. Голіна, М. Г. Колодяжний // Питання боротьби зі злочинністю. – 2012. – Вип. 23. – С. 53–63.

10. Костенко О. М. Модернізація доктрини сучасної кримінології у парадигмі соціального натуралізму / О. М. Костенко // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 2. – С. 190–208.

11. Кохан Г. В. Явище політичної корупції : теоретико-методологічний аналіз : монографія / Г. В. Кохан. – К. : НІСД, 2013. – 232 с.

12. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї : Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2010. – 576 с.

13. Литвак О. М. Держава і злочинність : монографія / О. М. Литвак. – К. : Атіка, 2004. – 304 с.

14. Литвинов О. М. Про концепцію правового економізму Річарда Познера (філософсько-культурологічне роздумування на тлі деяких проблем сучасної України) / О. М. Литвинов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2012. – Вип. 1 (58). – С. 5–18.

15. Маляр Г. В. Проблема політичної злочинності в зарубіжній кримінології : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Маляр Ганна Василівна ; Київський міжнародний університет. – К., 2010. – 218 с.

16. Миронюк Д. М. Кримінологічний моніторинг ефективності правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Миронюк Дмитро Миколайович ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2014. – 227 с.

17. Орлов Ю. В. Кримінологія правотворчості : обґрунтування та концептуальні засади розвитку / Ю. В. Орлов // Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2011. – №1. – С. 95–101.

18. Орлов Ю. В. Геополітичні фактори злочинності в Україні / Ю. В. Орлов // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Право». – 2012. – № 1034. – С. 226–229.

19. Орлов Ю. В. Концептуальні засади протидії політичній злочинності / Ю. В. Орлов // Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2015. – № 1 (9) : збірник наукових праць [редкол. О. М. Бандурка (голов. ред.) та ін.]. – Х. : ХНУВС, 2015. – С. 224–236

20. Орлов Ю. В. Кримінологічна неефективність нормативно-правових актів : поняття та критерії / Ю. В. Орлов // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 570–576 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11ojvptk.pdf>

21. Орлов Ю. В. Наукові засади формування стратегій інтеграції політичної системи та протидії злочинності / Ю. В. Орлов // Право і безпека. – 2014. – № 2 (53). – С. 124–130.

22. Перепелиця Д. І. Призонізація в механізмі криміногенної детермінації : характеристика та протидія : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Перепелиця Дмитро Іванович ; Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014. – 214 с.

23. Попович М. Д. Антропоцентризм і гуманізм : минуле та сьогодення / М. Д. Попович // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки :

Наук. вісник : зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Українська АН. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – Вип. 40 (10). – С. 250–257.

24. Рущенко І. П. Соціологія злочинності : монографія / І. П. Рущенко. – Х. : Вид-во Націон. ун-ту внутр. справ, 2001. – 546 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Верховної Ради України <http://portal.rada.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України <https://www.kmu.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Судова влада України <https://court.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України <https://www.gp.gov.ua/>
5. Офіційний сайт МВС України www.mvs.gov.ua.
6. Офіційний сайт Верховного Суду України <http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/>
7. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Харківського національного університету внутрішніх справ <http://univd.edu.ua/>
9. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленко <http://korolenko.kharkov.com/>
10. Офіційний сайт Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України: <https://ivpz.kh.ua/uk/>
11. [Вісник кримінологічної Асоціації України](#).
12. [Бібліотека Харківського національного університету внутрішніх справ](#).